

KUSTBON

Nr 4. Årgång 15

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

December 1958

Riddargatan 3, Reval

Huset med de tjocka, lutande murarna i skuggan av stans mäktigaste lind. Ingången till Svenska skolan och Kustbons redaktion genom den mindre porten till höger. Huset förstördes genom bombanfall i mars 1944.

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner.

Redaktör och ansvarig utgivare: *Manfred Nyman*.

Redaktionssekreterare: *Lars Broman*.

Red. och exp. Eknäsvägen 2. Stockholm K.

Kustbons postgiro: 19 72 07. Tel. 53 16 37.

Utkommer 1958 med fyra nummer.

Prenumerationspris 1958 5 kr.

Annonspris: 1/1 200:—, 1/2 115:—, 1/4 60:—,
1/8 35:—

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 5 kr.

Dödsannonser 20 kr.

Härnösand 1958 — Härnösands Boktryckeri Aktiebolag

Ur innehållet

	Sid.
<i>Fyra decennier Kustbon</i> . En krönika. Av Elmar Nyman	2
<i>En gammal svenska</i> . Sommarbild från Dagö av Nils Tiberger	11
<i>Se, jag gör allting nytt</i> . Julbetraktelse av Alexander Samberg	12
<i>Selma Lagerlöf och godheten</i> av Edvin Lagman	13
<i>Svenska Lärarförbundet i Estland 40 år</i> av Anton Vesterberg	14
<i>De gamla och barnen</i> av Gammelsvänsken	16
<i>Farmor och bibeln</i> av Sven-Rälby-Petors	18
<i>Nargöborna flyttar bort</i> av Emil Wickman	19
<i>Svio Estonica XIV</i> av Edvin Lagman	20
<i>Ny ordförande i Kustbostiftelsen</i>	21
<i>Hj. Björkvall</i> . In memoriam av Carl Blee	21

Fyra decennier Kustbon

En krönika

Av *Elmar Nyman*

Vad månne bliva av vårt skötebarn? Frågan ställes om och om igen av de män som i januari 1918 står faddrar till Kustbon — den första svenskspråkiga periodiska skrften i Östersjöprovinserna — och den vittnar om både ängslan och optimism. Visst är det mycket vägat att mitt under brinnande krig och vid en tidpunkt då utgången av revolutionen i Ryssland ännu är oviss och den ekonomiska situationen i landet sämre än någonsin ge sig in på företaget att utge en tidning. Å andra sidan hoppas man att Kustbon skall bli välkomnad i varje svenskt hem i Estland, att den också skall nå vännerna i Gammal-Svenskby borta i Ukraina liksom den skall bringa stamfränderna på andra sidan Östersjön och Finska Viken "en hjärtlig hälsning från de för-

skingrade i fjärran". Inget tyder dock på att Kustbons tillskyndare räknar med ett långt liv för sin skyddsling. Tvärtom. De pessimistiska tongångarna återkommer ganska regelbundet inte bara under de allra första åren. Och ändå! Drygt fyra decennier har gått sedan det första numret utkom och Kustbon består allttjämt. Den har inte alltid haft regelbundna vanor men den har dock inte svikit sin tålmodiga läsekrets mer än under de ytterst kritiska åren 1941—43. Trettiofem fullbordade och tre avbrutna årgångar är de gångna decenniernas facit.

Att just 1918 blev Kustbons födelseår var ingen tillfällighet. Marsrevolutionen året dessförinnan hade äntligen lämnat det lilla Estland vissa möjligheter till politisk aktivitet även via pressen. Nu när tsarväldet såg ut att definitivt bryta samman, gällde det för de talrika folkminoriteterna att handla snabbt om deras önskedrömmar om nationellt oberoende skulle kunna förverkligas. Svenskarna hörde till dem som i långa år längtat efter den dag då deras barn inte längre från första skoldagen skulle tvingas att lära sig ett språk som de inte begrep, och då det egna modersmålet fritt skulle få förkunnas i ord och skrift. Det nybildade Svenska Folkförbundet skulle nu kämpa för den svenska minoritetens politiska och kulturella rättigheter. Man var tidigt på det klara med att denna verksamhet fordrade en vidare plattform, ett kommunikationsmedel mellan de olika bygderna. Inrättandet av en periodiskt återkommande skrift framstod som en direkt nödvändighet. Förberedelsearbetet påbörjades omedelbart, men inte förrän i januari 1918 kunde det första numret distribueras till de svenska hemmen. Hur den första sidan såg ut i detta första nummer framgår av klichén på sid. 3.

Kustbon tillkom alltså som en direkt följd av den ryska revolutionen, men *tanken* på en tidning för svenskarna i "förskingringen" var ingalunda årsbarn med revolutionen. När den första gången väcktes kan naturligtvis inte fastställas men den var aktuell åtminstone hos några estlandssvenskar omkring sekelskiftet. Att dessa framsynta män inte redan då kunde förverkliga sin dröm hade skilda orsaker: det rådde sträng pressregim — utgivningsbevis för periodisk skrift var något ganska unikt —, politiska föreningar var förbjudna och kulturella var illa sedda och de ekonomiska resurserna var delvis till följd härav dåliga. Inte heller kunde man påräkna något större intresse för företaget i de egna leden. De som insåg vilken betydelse en tidning kunde få som förbindelselänk kände behovet desto större som de estniska grannarna redan vid denna tidpunkt kunde uppvisa ett flertal estniska tidningar och tidskrifter. De tongivande — Postimees i Dorpat med Jaan Tõnisson som redaktör och Teataja i Reval med Konstantin Päts som redaktör — var tidningar som redan, låt vara i försiktiga ordalag, bedrev en nationell propaganda och på så sätt förberedde den förestående frihetskampen. (Den första estniskspråkiga periodiska skrften utkom förresten redan 1766).

Pris 50 kop.

KUSTBON

==== Tidning för svenskarne i Östersjöprovinserna ====

Årg. I.

1 Januari 1918

№ 1.

Utgivare: **Hans Pöhl**. Ansvarig redaktör: **M. Westerblom**.
 □ □ □ Redaktionens adress: Reval, Riddaregatan 9 (Ревель, Рыцарская 9) □ □ □

„Kustbon.“

„Vi äro svenskar wi också,
fastän wi äro få“.

Den swenska folkstammen här i Östersjöprovinserna har isynnerhet nu, under denna nydanings tid, många intressen att iakttaga, och förswara. I kampen för sin tillvaro är sammanhållningen av största behov.

För att befrämja detta systemål utkommer denna lilla tidning „Kustbon“. Den vill vara en budbärare för svenskarne härute, påminna oss om våra plikter, befrämja våra politiska och medborgerliga rättigheter, och enligt förmåga bidra till det allmänna bästa och våra enskilda behov.

Svenskarne i Östersjöprovinserna äro omkring 8000 personer och det är klart att vi swärkligen få så många prenumeranter, att tidningen bär sig i dessa dyra tider men i hopp om att „Kustbon“ finner väg till varje swenskt hem, våga wi dock försöket.

„Kustbon“ öppnar sina spalter för alla, som hawa intresse för vår sak, och väntar bidrag från alla våra bygder.

Om ej oförutsedda hinder förekomma, utkommer „Kustbon“ först en gång i månaden.

Till „Kustbons“ redaktion höra: Agronom Eric Falt-Ell, direktör Oskar Zugman, handlanden Carl Berg, och frönen Elsa Mattsson i Reval, läraren Joel Nyman i Korvis, Kantor Johan Nyman, Ruckö; lärare Nikolaus Blees och Alexander

Geyman, Ruckö-Rickholz, läraren Johannes Pöhl, Rågöarne och Anders Lindkvist, Ormsö. Redaktionen.

Till landsmännen!

Vi lewa i en tid, som är full av ofrid, strid, överraskande omvälvningar och förändringar av alla möjliga slag.

Svenskarne i försfirringen härute ha fått lida mycket i många avseenden, men wi kunna dock säga att Gud hitintills bewarat oss för det värsta, och wi våga hoppas att Han, som styr allas öden, äwen i de dagar som stunda, håller sin skyddande hand öwer oss, och för oss mot en ljusare framtid.

Nu, när tidens stormvindar draga fram öwer våra öar och kuster, behöws mera än någonsin att wi hålla samman i inre gemenskap, och räcka warandra en broderlig och hjälpsam hand.

För att stärka sammanhållningen och befrämja och värna våra politiska och medborgerliga rättigheter utkommer „Kustbon“.

Den vill komma till varje hem och till varje hus där swenskt tunga talas här i Estland; den vill uppsöka den ensliga wandraren, som går sin väg fram bland främlingar; den vill hitta väg till de våra, som äro fjärran från de sina, — bringande till alla en hjärtevarm swenskt nyårshälsning.

Den vill äwen säga till alla dessa, som hålla på att glömma sitt swenska språk, sin härkomst och sin plikt mot sitt folk:

Kustbons första nummer, sid. 1 i 3/4 skala.

Självfallet hade äwen tyskar och ryssar i guvernementet Estland en egen press — tyskarnas med rötter ända bort i den svenska stormaktstiden (1689 utkom Revalsche Post-Zeitung). Svenskarne i Estland kunde tills vidare bara avundas sina bättre lottade grannar deras publicistiska framgångar.

Helt behöwde de dock inte tiga. Dels erbjöd sig möjligheter att medarbeta i den estniska pressen, visserligen rätt sparsamt utnyttjade, och dels kunde man naturligtvis påräkna ett visst intresse för bidrag av informativ karaktär i den riks-

svenska och finlandssvenska pressen. Under vissa perioder användes denna utväg relativt flitigt men någon opinionsbildande verkan kunde ju en sådan journalistik inte få, helst som de egna landsmännen aldrig fick tillfälle att läsa bidragen i de utländska tidningarna. Det kan nämnas att äwen främmande författare och publicister, främst rikssvenska, ägnade ”svenskhetens utpost” en viss uppmärksamhet.

En möjlighet att nå de svenska hemmen i Estland via det tryckta ordet yppade sig emellertid i och med tillkomsten av en Kalender eller Al-

manack, som fr. o. m. 1903 utgavs av de båda nuckölärarna Johan Nymann och Hans Pöhl. För första gången fick svenskarna här en kalender som var avsedd enbart för dem. Det var kanske inte så mycket kalendariet som sådant som utgivarna ville ge spridning åt utan fastmer åt ett och annat läsvärt i en fyllig bilaga, "svans". Almanackan blev ett slags surrogat för den periodiska skrift som än så länge inte fanns. I många hem blev Nymann—Pöhls almanacka den enda tryckta skriften på modersmålet förutom bibeln, psalmboken och någon postilla. Almanackan ingår som ett led i det kulturarbete som svenskarna i början av detta sekel på olika sätt försökte få igång och den var en vägröjare för Kustbon. Almanackans roll var dock inte utspelad med tillkomsten av Kustbon. De båda fortsatte parallellt ända till 1940 och almanackans "svans" visade sig ha åtskilligt av värde även för Kustbons läsare.

Vilka är då de som under alla dessa år påtagit sig den säkert icke avundvärda bördan att sörja för Kustbons utgivning och dess redigering? Under de fyra decennierna har många fått dra sitt strå till stacken men det har dock inte varit så stor omsättning på redaktörer som man skulle kunnat tro.

Nuckölärarna Johan Nymann (t. v.) och Hans Pöhl, utgivare av *Kalender eller Almanack För svenskarna i Estland*. Pöhl, sedermera riksdagsman under skilda perioder, ordförande i Svenska Odlingens Vänner och Svenska Folkförbundet 1917—30.

Hans Pöhl, ordföranden i Svenska Folkförbundet, är Kustbons förste utgivare. Förutom honom ingår i den första redaktionen hr Mathias Westerblom som ansvarig redaktör, vidare agronom Eric Fait-Ell, direktör Oskar Ingman, handlanden Carl Berg, fröken Elsa Mattson (samtliga bosatta i Reval), läraren Joel Nyman (Korkis), kantor Johan Nymann (Nuckö), lärarna Nikolaus Blees och Alexander Heyman (Rickul), läraren Johannes Pöhl (Rågöarna) och hr Anders Lindkwist (Ormsö). Det var som synes en manstark redaktionskommitté, sammansatt av svenskbygdens bästa förmågor just då. De flesta bland de uppräknade förblev Kustbon trogna under många år framåt även om de inte kom att delta i det direkta redaktionsarbetet.

I början av år 1919 registrerades Kustbon hos den estniska republikens inrikesminister och som utgivare angavs då Svenska Folkförbundet i Estland, alltså med Mathias Westerblom som ansvarig redaktör. Denne efterträddes dock redan i slutet av 1919 av den nyutnämnde folksekreteraren Nikolaus Blees som med avbrott för året 1925, då Westerblom åter innehade redaktörsposten, bar Kustbons tunga ända till början av 1928. Vill man vara riktigt noga kan man nämna att under det sista halvåret 1921 och största delen av 1922 två finlandssvenskar, nämligen redaktören Einar Bäck i Kristinestad och faktorn John Nyman i Ekenäs formellt var Kustbons ansvariga utgivare. Detta något förbryllande arrangemang får sin förklaring av att Kustbon under denna tid av olika skäl trycktes i Finland och då måste det ju också vara finska medborgare som stod som ansvariga utgivare. Det visade sig att såväl Einar Bäck som John Nyman var Kustbons och estlandssvenskarnas sanna vänner, som på allt sätt bidrog till att skaffa tidskriften lämpligt innehåll. Det moraliska ansvaret för tidningen hade naturligtvis Nikolaus Blees.

När Blees i början av 1928 ansåg sig böra pusta ut från arbetet för Kustbon, tog den nyutexaminerade läraren Andreas Stahl vid och han stod kvar till utgången av 1932. Sedan blev det återigen Nikolaus Blees som fick sköta den otacksamma sysslan — till i mars 1935 då regeringen ingrep mot alla politiska organisationer och deras organ. Svenska Folkförbundet — Kustbons utgivare — måste upplösas och också Kustbon upphörde för en tid. Nikolaus Blees lyckades dock få myndigheternas tillstånd att utge en ersättning för Kustbon, enligt icke obekant mönster kallad *Nya Kustbon*, och för denna tidskrift som han till årets slut utsände till Kustbons prenumeranter var han alltså både utgivare och redaktör.

Fr. o. m. nyåret 1936 uppenbarade sig emellertid den gamla Kustbon på nytt, nu med föreningen Svenska Odlingens Vänner — estlandssvenskarnas kulturella sammanslutning sedan 1909 — som utgivare och med riksdagsmannen Mathias Westerblom som ansvarig redaktör. Samtidigt fortsatte dock Nikolaus Blees att utge sin *Nya Kustbon* och estlandssvenskarna kunde ståta med två periodiska skrifter, som naturligtvis nog båda brottades med ekonomiska svårigheter. Blees och *Nya Kustbon* resignerade i slutet av 1936 — dubbleringen av tidskriften synes ha berott på slitningar mellan olika grupper inom de estlandssvenska ledarskikten — och nu stod alltså Kustbon ensam kvar.

Westerblom överlät i början av 1939 ledarskapet för tidningen till Andreas Stahl, som blev Kustbons siste redaktör i Estland. I juli 1940 var nämligen dess saga all. Det sista numret skvallrar redan om vad som var att vänta av den tid som nu bröt in. Övergången bereddes — på hög befallning — till ett program som dittills hade varit tabu för landets tidningar, propaganda för kommunistväldet. Men det är angeläget att framhålla att Sovjet—Estland, den svenskspråkiga tidning som svenskarna i Estland begåvades med under

den första sovjetryska ockupationen naturligtvis inte på något sätt får ses som en fortsättning av Kustbon. Kustbons utgivare, Svenska Odlingens Vänner i Estland, förbjöds 1940 och återupptod först i och med ett konstituerande sammanträde i mars 1945 i Sverige. Sovjet-Estlands utgivare var det kommunistiska partiet och tidningen representerade naturligtvis de nya myndigheterna och inte estlandssvenskarna.

För fullständighetens skull kan också nämnas att även de tyska ockupationsmyndigheterna i Estland avsåg att begåva svenskarna där med en svenskspråkig tidning. Det första numret lär ha varit pressklart, när dessa i stora skaror under sommaren 1943 beslöt att lämna tyskarna och sin kära hembygd åt sitt öde och söka sig till det gamla moderlandet. Under sådana förhållanden fanns det ju ingen anledning att utge detta alster.

Kustbons tredje period är den som alla läsare i Sverige känner till. Den började i juni 1944 i Riksföreningens Estlandsutskotts regi med riksantikvarien Sigurd Curman som ansvarig utgivare och byråinspektören Folke Lindström som redaktör. Fr. o. m. sommaren 1945 övertog Svenska Odlingens Vänner bland estlandssvenskar i Sverige — så hette den reorganiserade föreningen till en början — utgivandet av Kustbon. Året därpå avgick Sigurd Curman som ansvarig utgivare och efterträddes av civilekonom Manfred Nyman, vilken redan i augusti 1945 hade övertagit redaktörskapet. Manfred Nyman har sedan ända till denna dag varit Kustbons ansvarige utgivare och har med undantag för åren 1947—51, då först fil. mag. Edvin Lagman (1947—49) och sedan pol. mag. Elmar Nyman (1950—51) redigerade tidskriften, även varit dess redaktör.

En summering av ovanstående data visar att det endast är ett fåtal män som burit ansvaret för att Kustbon utkommit under dessa fyra decennier: Hans Pöhl, Mathias Westerblom, Nikolaus Blees, Andreas Stahl — fler är de inte i Estland — och Sigurd Curman, Folke Lindström, Manfred Nyman, Edvin Lagman och Elmar Nyman i Sverige. Härmed är naturligtvis inte sagt att Kustbon existerat endast tack vare sina redaktörer. Det har alltid funnits många uppoffrande medlemmar såväl inom redaktionen som ute på fältet. Utan sina frivilliga medarbetare skulle Kustbon aldrig kunnat väcka något större intresse. Det skulle föra alldeles för långt att här börja räkna upp alla dem som varit Kustbons medhjälpare. Än mindre kan det vara lämpligt att ge en värdering av deras olika insatser. Men det kan ändå vara värt att nämna några namn utanför redaktörernas krets. Ingen som bladdrar i Kustbons första årgångar i Estland kan t. ex. undgå att lägga märke till bidragen från läraren Joel Nyman som också ofta skrev under signaturen Farbror Svenske. Bland de första årens trägnaste medarbetare bör rikssvensken Erik Peterson särskilt nämnas. En annan rikssvensk som på 1930-talet flitigt medarbetade i Kustbon (och Nya Kustbon) var major Carl Mothander som i många inlägg tog upp till diskussion för den estlandssvenska stammen väsentliga frågor av

materiell art. I övrigt kan Kustbon ståta med bidrag från såväl de svenska universitetslärarna i Dorpat som prästmän och rektorer och lärare vid olika skolor i svenskbygden. Det förekommer även talrika bidrag från vänner i Sverige

Folksekreterare Nikolaus Blees, (t. v.), Kustbons ansvarige redaktör 1919—28, 1933—35; utgivare av Nya Kustbon 1935—36; ordförande i Svenska Odlingens Vänner 1930—35 och Riksdagsman Mathias Westerblom (t. h.), ansvarig redaktör under åren 1918—19, 1925, 1936—39; ordförande i Svenska Odlingens Vänner 1935—40.

och Finland. Man får inte heller glömma de anonyma bidragsgivarna ute från bygderna, som genom sina notiser bidragit till att tidskriften fått lokalt nyhetsvärde.

I programförklaringen i Kustbons första nummer stod bl. a.: "Den svenska folkstammen här i Östersjöprovinserna har i synnerhet nu, under denna nydaningstid, många intressen att iakttaga, och försvara. I kampen för sin tillvaro är sammanhållningen av största behov. För att befrämja detta syftemål utkommer denna lilla tidning "Kustbon". Den vill vara en budbärare för svenskarna härute, påminna oss om våra plikter, befrämja våra politiska och medborgerliga rättigheter, och enligt förmåga bidra till det allmänna bästa och våra enskilda behov". Detta program försökte Kustbon också följa i den mån omständigheterna medgav. Tidskriften startade ju som språkrör för en sammanslutning med politiska ambitioner och det är naturligt att den ägnar de minoritetspolitiska frågorna särskilt stor uppmärksamhet. Läget hade ju totalt förändrats sedan esterna från att ha haft minoritetsställning blivit majoritetsbefolkning, låt vara att de under nästan hela 1918 inte fick tillfälle att verka genom sina egna regeringsorgan och under 1919 måste utkämpa en bitter strid på liv och död med den nyetablerade sovjetmakten och deras handgångna i Estland. Kustbons första år sammanföll med den tyska ockupationen, som inte tillät någon press att existera som inte hundraprocentigt ville instämma i ockupationsmaktens politik. Presscensuren var ännu strängare än under tsarregimen och det fanns ingen anledning för Kustbon att ta till orda under denna tid. År-

gång 1918 kom att omfatta endast fyra nummer. Självfallet kunde inte heller den estniska regimen under frihetskriget tillåta pressen att skriva om vad som helst. Militärcensur och olika förbud var utmärkande även för 1919 men för Kustbons vidkommande blev detta år dock relativt gynnsamt och årsskörden utgjorde hela 32 nummer. Åren 1918—19 kan givetvis inte ge någon rättvis bild av vad Kustbon egentligen ville. Innehållet i 1919 års årgång är dock mycket intressant av den anledningen att man här får läsa en mängd förordningar och proklamationer av allmänhistoriskt intresse från en för den estniska republiken mycket kritisk tid.

Fr. o. m. 1920 är förhållandena någorlunda stabiliserade. I den nya demokratiska grundlagen av 1920 stadgades bl. a. om tryckfrihet som en medborgerlig rättighet. Den närmare innebörden av denna deklarerade frihet specificerades i en särskild tryckfrihetslag som utfärdades 1923. I stort sett stod det var och en fritt att — med vissa inskränkningar för privatlivets helgd och statens säkerhet — skriva och trycka vad han ville, naturligtvis med risk att bli åtalad inför domstol. Inskränkningar i pressfriheten skulle endast komma i fråga under tider då undantagstillstånd proklamerats, en bestämmelse som under de oroliga åren under 1930-talet kom att få den största betydelse. Under tiden 1920 till början av 1934 — med visst undantag för perioden december 1924—januari 1925, då kommunistrevolten av den 1 december föranledde regeringen att ge överbefälhavaren extraordinära maktbefogenheter — kan man tala om en liberal presspolitik i Estland. Det blev en stimulerande tid för författare och publicister. Den estniska pressen hade ju redan som ovan antytts förnämliga anor att bygga vidare på. Redaktörerna Päts och Tönnisson och andra pressmän var den nya republikens politiska förgrundsmän. Ett stort antal nya periodiska skrifter startades under denna tid och bokproducenterna kunde notera försäljningssiffror som man tidigare inte vågat drömma om. År 1930 utkom sålunda i Estland inte mindre än 276 periodiska skrifter, tre var dagliga tidningar (Postimees — folkpartiets organ i Dorpat, Päevaleht — politiskt neutral borgerlig tidning i huvudstaden och Vesti Dnja — organ för den ryska minoriteten och dess huvudorgan i Reval), sju tidningar utkom sex gånger i veckan, och av dessa företrädde två den tyska minoriteten, nämligen Dorpater Zeitung och Revalsche Zeitung. Dessutom utgavs ett antal tidningar och tidskrifter fyra eller tre gånger i veckan. Den forna ryska provinsen gjorde sannerligen allt för att snarast möjligt ta igen det som måst försummas under århundraden av främmande herravälde.

I denna mäktiga presskör var det inte lätt för den lilla svenska minoriteten att göra sig hörd. Att majoritetsbefolkningen nu hade andra resurser och möjligheter är givet men även de ryska och tyska minoriteterna hade ju som nyss nämnts t. o. m. dagliga tidningar. Under tiden kämpade svenskarna med förtvivlans mod för att hålla andan i sin lilla Kustbon! Att dess utgivare trots

allt inte gav upp berodde på att de klart såg vikten av att den förde svenskarnas *politiska* och *kulturella* ambitioner vidare.

Under denna tryckfrihetsperiod är Kustbon naturligt nog intressantast till sitt innehåll. Det är nu alla problem som sedan länge legat och molat tas upp till offentlig diskussion: den kulturella självstyrelsen, modersmålets ställning i sko-

Folkskollärare
Andreas Stahl, Kustbons ansvarige redaktör 1928—32, 1939—40.

lorna, lärarutbildningen, folkhögskolan, svenska gymnasiet, kyrkliga frågor, agrarfrågan, frågor rörande kristendomsundervisningen, jordbrukets rationalisering, ålderdomshem, kommunal- och rikspolitik m. m. Detta var problem av största räckvidd och de återkommer därför gång på gång och stundom är argument och motargument träffande och belysande. Så här på avstånd kan inläggen ibland förefalla väl patetiska och för romantiskt nationellt färgade, men man får inte glömma att det ofta behövdes starka argument och rent av överord för att såväl de egna landsmännen som stamfränderna i Sverige och Finland skulle fatta, att man här hade att göra med en minoritet som inte ville bli uppslukad av sina grannar, utan som i lugn och ro ville utveckla sin gamla svenska odling. Modersmålet var för dessa skribenter mer än ett språk, det var något heligt som måste värdas pietetsfullt. Situationen för svenskheten var farligare än någonsin nu när den estniska kulturen mer och mer trängde den in på knutarna och redan gjort för svenskarna oersättliga landvinningar i gränstrakterna. Faran var sålunda en realitet och ingen produkt av extrema nationalisternas livfulla fantasi.

Men Kustbons begränsade format måste också förslå till vanlig nyhetsförmedling. Under frihetskrigets dagar såg den som sin plikt att lämna de estlandssvenska familjerna upplysningar om krigssituationen. Många av dem hade ju fäder och söner vid fronten. Det gällde att informera dem om de viktigaste händelserna ute i världen, om den hotande ekonomiska krisen, som snart blev en realitet även därhemma, om de nya politiska idéerna som drog allt fler skaror till sig, och som snart också gjorde slut på det ultrademokratiska statskicket i den estniska republiken. Man kan kanske fråga sig varför den lilla tid-

skriften måste belastas med notiser av nyss anförut slag? Det skedde åtminstone av två skäl. För det första var Kustbon den enda periodiska skriften överhuvud i många estlandssvenska hem — i många fler fanns inte ens Kustbon. Den måste därför fungera både som nyhetsförmedlare och organ för Svenska Folkförbundet. Denna dubbla funktion fyllde den under hela sin första period. Den fattige estlandssvenske bonden och fiskaren hade ännu inte råd att hålla sig med estniska rikstidningar och än mindre med rikssvenska. I många fall lade också språksvårigheter svåra hinder i vägen. Man förstod kanske vardagsestniskan och kunde göra sig hjälpligt förstådd, men tidningsestniskan var betydligt krångligare, särskilt som de flesta äldre aldrig fått någon som helst undervisning i estniska. Det andra skälet till att Kustbon tog in notiser av allmänt nyhetsintresse, ibland rentav litet för allmänt, var s. a. s. av teknisk art. Det fanns visserligen många problem som borde ha dryftats i Kustbon, men det fanns inte alltid tillräckligt många medarbetare som var kunniga nog att utreda dem. Det var som man lätt förstår nödvändigt för redaktören att anlita redaktionssaxen när bidragen tröt.

Det var hårda vindar som under 1930-talet blåste in över det lilla Estland och dess politiska liv. I syfte att rädda landet från att falla i händerna på en totalitär regim proklamerade den sittande regeringen Päts i mars 1934 undantagstillstånd för hela landet. De extraordinära förhållandena kom att sätta sin prägel på hela samhällslivet och i synnerhet på landets publicistiska liv. Den stränga pressregimen avsåg att beröva de politiska motståndarna — vabsid — deras möjlighet att egga upp folkopinionen mot regeringen och det befintliga statsskicket. Den politiska press som tilläts var enkelriktad. När sedan de extraordinära förordningarna fr. o. m. 1937 småningom började ersättas med nya lagar av permanent natur — början gjordes med en ny grundlag — kom också de dittills gällande presslagarna (1923 års tryckfrihetslag med senare gjorda tillägg) att ersättas av en ny tryckfrihetslag, daterad i juli 1938.

Trots de betydligt lugnare inrikespolitiska förhållandena vågade regeringen av den nya presslagen att döma alltjämt inte lita på pressens lojalitet. Inrikesministern — tryckfrihetens högste övervakare — fick mycket vittgående befogenheter att reglera pressbeståndet. Det var han som blev enväldig tillståndsgivare av utgivningsbevis för periodiska skrifter och även den som under vissa förutsättningar kunde återta, indraga, ett tidigare utfärdat bevis. Det hörde till hans maktområde att varna ansvariga utgivare, att avsätta dem och för kortare eller längre tid helt förbjuda utgivandet av periodisk skrift etc. I sextonde paragrafen i denna stränga presslag uppräknades i fjorton moment vad som inte fick behandlas i periodisk skrift och det blev sannerligen inte mycket över att uttala sig om. Helt allmänt gick förbuden ut på att inget fick publiceras som kunde anses skadligt eller nedsättande för republiken eller den rådande regimen. I konsekvens med

hela andan i denna förordning var också stadgandet om spridningsförbud för periodiska skrifter innan tillstånd därtill lämnats av vederbörande polismyndighet. Det finns ingen anledning att ytterligare kommentera de restriktiva föreskrifterna i den nya presslagen. Det räcker med att konstatera att det under dessa förhållanden var ytterst svårt för alla pressorgan, esternas såväl som minoriteternas, att kunna föra till torgs några oppositionella åsikter.

Perioden 1934—40 måste bli en menlös period i Kustbons historia. Och ändå fanns det just under denna tid så många livsviktiga frågor att diskutera för de nationella minoriteterna. Gångna var de dagar då landets regering ansåg minoriteternas ställning så viktig att t. o. m. riksbankens sedlar trycktes på minoriteternas språk, då dessa ansågs böra ha egna folkministrar i regeringen, då Riigi Teataja (Statstidningen) i en notis angav bl. a. att ett nytt postkontor öppnats på ön Vormsi under det officiella namnet *Vormsö* etc etc. Nu — fr. o. m. 1935 — gjorde man i stället allt för att de gamla hävdvunna ortsnamnen Ormsö, Hapsal, Nuckö, Runö, Rågöarna, Nargö osv snarast skulle försvinna. I varje fall fick de inte längre användas i tryck eller skrift. Det gör ett något komiskt intryck när man i Kustbon för dessa år stöter på Noarootsi i st. f. Nuckö, Ruhno i st. f. Runö, Pakri i st. f. Rågö etc. Liksom för att ursäktas sig inför utländska läsare meddelar Kustbon ibland inom parentes även de svenska ortsnamnen. Andra chauvinistiska inslag i rikspolitikerna utgjorde de nya nationalitetsbestämmelserna. Faderns nationalitet blev utslagsgivande för barnens val av skola. I trakter där elevantalet tidigare varit lågt blev det genom de nya bestämmelserna ibland så reducerat att svenska klasser måste stängas. Folkskollärare med bestämda nationella åsikter omplacerades osv. Endast i ytterst vaga ordalag vågar Kustbon uppta dessa frågor och om någon egentlig kritik är det inte tal. Rädslan för att stöta sig med höga vederbörande och för att tidskriften skall indragas lyser igenom. Än en gång kommer den utländska pressen att utgöra forum för estlandssvenskarna, denna gång för en fri diskussion i de brännande minoritetspolitiska frågorna.

En bläddring i rikssvensk och finlandssvensk press från senare hälften av 1930-talet har härvid mycket att ge den intresserade. Det talas öppet om den hotande estnificeringen, om egenmäktigt förfarande mot estlandssvenska lärare, om vägrat uppehållstillstånd för rikssvenska prästmän, om den för minoriteterna ytterst oförmånliga nya vallagen, om indragna statsunderstöd till svenska skolor etc. Inte alltid är dessa inlägg i utländsk press sakliga; såväl avsiktliga som oavsiktliga missförstånd och överdrifter förekommer. Estniska sändebudet i Stockholm försöker lugna den rikssvenska opinionen, dementerar pressuppgifter, framhåller att Estland alltjämt har för avsikt att föra en liberal minoritetspolitik, men vissa besvärliga fakta kan dock inte förnekas.

Vad handlar då Kustbon om under denna tid? Man skulle väl ändå kunna vänta sig en hel del

artiklar i allmänt kulturella frågor, nu då svenskbygden fått en viss intellektuell påspädning — nya lärare, studenter, präster av inhemskt ursprung m. fl. Frågor som rör folkhögskolan i Birkas och Hapsalgymnasiet återkommer även nu, något dryftas väl också universitetsstudierna i Dorpat, jordbruket etc men någon större livaktighet och någon utökad medarbetarstab spårar man inte. Dock finns det en kategori frågor som nu ofta dyker upp i Kustbons spalter och som tidigare inte alls hade förekommit, det är de som rör idrotten. Äntligen har den estlandssvenska ungdomen väckts upp ur sin bysenträn. Tack vare entusiastiska ledare blir bollspel och friidrottstävlingar byar och bygder emellan snart en allmän och uppskattad företeelse. Kustbon upptar med förtjusning detta nya gebit och estlandssvenskarnas idrottsliga bragder uppmärksammas även i rikssvensk och finlandssvensk press.

Att Kustbon under de dramatiska åren före krigsutbrottet vill tjäna som nyhetsförmedlare är förstaeligt, men läsarna är nu inte i samma utsträckning som tidigare hänvisade uteslutande till Kustbon som informationskälla. Även estlandssvenskarna har med åren insett nödvändigheten av att tillägna sig den upplysning som dagstidningarna kan erbjuda. I rätt stor utsträckning prenumererar de i slutet av 30-talet på såväl estniska som svenska tidningar, individuellt och kollektivt. Ett stort framsteg utgör också tillkomsten av en del läsestugor där f. a. rikssvensk dags- och veckopress tillhandahålles.

Kustbons andra period slutade under den dramatiska sommaren 1940. Strax före midsommar översvämmades landet av enheter ur den sovjetryska krigsmakten. Härmed sattes punkt för Estlands självständighet och den sjudande aktivitet som varken inrikespolitiska händelser eller världsdepression kunnat stoppa tvingades att tvärt bromsa upp. För den svenska befolkningen var konsekvenserna genast fullt tydliga. De nya herrarna beslöt att bl. a. Odensholm, Rågöarna och Nargön helt skulle evakueras och utbyggas till mäktiga fästningar i det ryska försvarssystemet. Kustbon följde dessa skakande händelser i den utsträckning den vågade tangera ämnet. Dess skildringar från avskedsgudstjänsterna från öarna är ett gripande kapitel samtidshistoria. I nummer 13, daterat den 20 juli 1940, utlovas läsarna bl. a. en fortsättning på en artikel med den för det nya läget betecknande titeln *Pionjärer*. Inget sägs om eventuella planer på att Kustbon skall nedläggas. Någon fortsättning kom emellertid inte. Men det var ju inte bara Kustbon och Svenska Odlingens Vänner som blev överrumplade.

Fr. o. m. juni 1944 utges alltså Kustbon i Stockholm som organ för estlandssvenskarna i Sverige. Kustbon i Estland var en veckoskrift med nyhetsförmedlande uppgift. I Sverige är den en kvartalsskrift och om någon förmedling av aktuella nyheter kan det rimligen inte bli tal. Även om den kunde utges oftare vore det sannerligen en överloppsgärning att i ett land där det finns överflöd på periodiska skrifter, där så gott som

*Riksantikvarie
Sigurd Curman,
Kustbons ansvarige
utgivare
1944—46; ordförande
i Riksför-
eningens lokal-
förening i Stock-
holm och dess
Estlandsutskott.*

varje hushåll har egen radiomottagare och telefon, utge en nyhetsförmedlande tidskrift avsedd för estlandssvenskar.

Men det är inte bara nyhetsnotiserna som helt lyser med sin frånvaro i den nuvarande Kustbons spalter. Också de minoritetspolitiska och kulturella frågorna — Kustbons huvudsakliga intressesfär under dess första period — saknar nu aktualitet. Även om den första generationen estlandssvenskar i Sverige av olika anledningar ännu håller ihop, utgör de därmed ingen som helst avgränsad folkgrupp här i riket, än mindre är de att betrakta som en minoritet med egna politiska och kulturella ambitioner.

Vad återstår då att behandla i Kustbon sedan allt detta skalats bort? Mycket beror naturligtvis på vilken uppgift dess *utgivare* vill ge tidskriften. Att de därvid har fria händer, härför garanterar en av världens liberalaste presslagar. Så mycket är klart att Kustbon i Sverige måste ge sin läsekrets något utöver vad som förekommer i andra periodiska skrifter, nämligen det som speciellt rör det estlandssvenska området. Detta är till sin omfattning numera ganska begränsat och såväl utgivare som redaktion ställs naturligt nog inför stora problem. Hur länge skall stoffet räcka till och hur länge kan läsekretsen tänkas bevara tillräckligt intresse för just denna ämnessfär?

Kustbons första årgångar här är på sätt och vis "officiella", tidskriften var främst ett välbehövt hjälpmedel för Kommittén för estlandssvenskarna. Genom Kustbon kunde anvisningar, förordningar och personliga meddelanden snabbt nå vederbörande. Denna informativa verksamhet var viktig, men förlorade snabbt sin betydelse sedan estlandssvenskarna efter några år i allmänhet upptagits till svenska medborgare och de flesta formella hindren för en anpassning i det nya hemlandet undanröjts. Om den första tidens anpassningsproblem finns det inte så mycket att läsa i Kustbon, fler är de glädjande rapporterna om en friktionsfri inordning i det svenska samhället.

Man skulle väl närmast kunna kalla Kustbon som den nu ser ut för en *hembygdstidning*. Att estlandssvenskarna med åren acklimatiserat sig och blivit svenska medborgare betyder inte att de därför förgätit sitt ursprung. Skildringar från

den forna hembygden, om seder och bruk där, har blivit ett huvudområde för Kustbons intresse. Dessa skildringar är kanske inte främst skrivna för dem som ännu har allt detta i färskt minne, de är snarare avsedda för den nu uppväxande generationen, som har mycket vaga föreställningar om fädernas tidigare levnadsbetingelser. Kustbon samlar i ladorna för kommande behov. Den tar emot uppgifter av etnografiskt, historiskt och språkhistoriskt intresse, låt vara att utrymmet i allmänhet inte erbjuder någon större utförlighet. Den publicerar t. ex. talrika fotografier från de forna bosättningsområdena, något som bör vara av särskilt värde för läsekreten. De flesta estlandssvenska familjer har ett mycket begränsat förråd av fotografier från sitt gamla hemland.

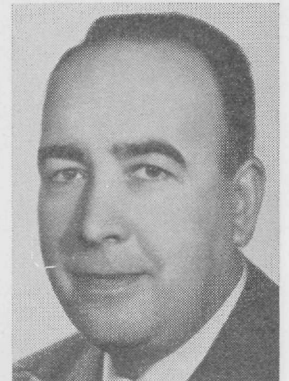
Det är inte bara tiden före det sista kriget som är estlandssvensk historia. Historia är också i högsta grad själva uppbrottet och flykten över Östersjön och Finska Viken, antingen den skedde under "legala" förhållanden eller i små fiskebåtar. *Flyktskildringarna* berättar om kamp med Östersjöns vågor och fruktan för tyska och ryska förföljare, men de återspeglar också det djupt tragiska i att människor som inte skulle velat något hellre än bo kvar i trygghet på den älskade fäderneärvda torvan, tvingas lämna allt som varit dem kärt, plötsligt och för alltid.

Ett synnerligen uppskattat inslag i Kustbon i Sverige har familjenotiserna blivit, för många är de säkert den viktigaste delen av Kustbon. Just dessa små meddelanden om giftermål, födelsedagar, dödsfall, blir nog för många impulsen till ett återupptagande av gamla kontakter. Med familjenotiserna är det liksom med många andra uppgifter i Kustbon, deras värde kommer sannolikt att vara större för kommande generationer än för dem som nu lever. Det kan inte nog framhållas hur viktigt det är att gamla årgångar sparas och inte hamnar i papperskorgen tillsammans med alster av enbart dagsaktuellt intresse.

För den som är intresserad av detaljer av mera teknisk art må också lämnas uppgifter om storlek, prenumerationspriser, tryckerier m. m.

Som redan nämnts utkom Kustbon under sitt första år med endast fyra nummer, vilket helt får skyllas på kriget och ockupationsmakten. 1940 stannade årgången vid tretton nummer, även nu utan utgivarens förskyllan. Men frånsett de första och sista årgångarna i Estland som utkom under en tid då extraordinära förhållanden härskade, kom Kustbon i genomsnitt med trettiofem nummer per år, varvid årgångarna 1926 och 1929 utgör toppar med femtio nummer vardera. I Sverige har Kustbon frånsett 1944 och innevarande år årligen utkommit med sex nummer. Formatet i Sverige är något större än i Estland — om man från ser årgång 1920 som gavs ett betydligt större format än tidskriften haft tidigare eller senare (Även Nya Kustbon hade dock stort format). Sidantalet har varierat mer, men fyra sidor var dock det vanliga i Estland mot tolv sidor i Sverige. Kustbons första årgångar var tvåspaltiga, sedan har den genomgående haft tre spalter och i Sve-

rige åter två. Inte heller vinjetten har alltid varit densamma. Den nuvarande, som påminner om den ursprungliga, är från 1950. Från 1924 till 1940 och från 1944 till 1949 användes den vinjett som nu finns i förminskad skala på Kustbons sid. 2, dock med den skillnaden att svenska flaggan ritats till i Sverige. Flaggan fanns faktiskt också med i sista numret för 1923 då denna vinjett för första gången dök upp — f. ö. försedd med parollen Varer Svenske! I de första numren för 1924 hade man återgått till den gamla vinjetten med enbart bokstäver och först fr. o. m. nr 6 i 1924 års årgång kom skärgårdstugan med sina björkar för att stanna, men nu utan flagga och paroll!

Civilekonom Manfred Nyman (t. v.), Kustbons ansvarige utgivare från 1947; Kustbons redaktör 1945—46 och från 1952, och Kamrer Lars Broman (t. h.), chef för Kustbons expedition sedan 1944, redaktionssekreterare sedan 1950.

Hur Kustbon skulle klara sin ekonomi var det stående temat under estlandsåren. Antalet prenumeranter var ringa och de låga prenumerationsavgifterna täckte inte utgifterna. Frånsett stödannonser från Sverige inflöt ytterst få annonser i Kustbon. Man vågade inte höja prenumerationsavgiften, då förelåg omedelbar risk för prenumerantbortfall — och det viktigaste var ju ändå att tidningen spriddes. Återstod endast att hoppas på hjälp från välvilliga bidragsgivare både i Sverige och Finland och hemma. Och det fanns många som ömmade för att "världens minsta svenskspråkiga tidning" ändå skulle få utkomma. Den främste bidragsgivaren blev Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet. Dess mångåriga sekreterare, redaktören för Allsvensk Samling Ragnar Fleege, var den outtröttliga gåvosamlaren och uppmuntraren när det såg mörkt ut. När hjälpverksamheten för estlandsvenskarna sedermera koncentrerades till Riksföreningens Stockholmsavdelning var det främst denna avdelning och dess Estlandsutskott som räddande ingrep när medlen tröt. Av våra egna var det främst konsul Gahlnbäck och direktör Ingman, båda i Reval som på mångahanda sätt hjälpte estlandsvenskarna och Kustbon. Men trots dessa bidrag utifrån blev det ofta Kustbons redaktör som själv fick träda emellan med ekonomiska bidrag för att boktryckaren skulle lämna den färdiga tidningsbunten ifrån

sig. Det kunde under sådana tider inte bli tal om ersättning för redigeringsarbete, än mindre om honorar till artikelförfattare.

Vad kostade då en årgång Kustbon i Estland? Den frågan kan tyvärr inte besvaras med ett par siffror. Man får komma ihåg att under tiden 1918—40 Estlands penningssystem hann undergå många förändringar. När Kustbon startar i början av 1918 gäller alltså det ryska penningssystemet (dock inte det tsarryska). Kustbon kostar per nummer — någon helårsprenumerationsvägar man inte utlysa — 50 kopek. Den tyska ockupa-

Fil. dr Edvin Lagman, Kustbons redaktör 1947—49; ordförande i Svenska Odlingens Vänner från 1957

tionsmakten inför sitt eget betalningssystem, mark och pfennig, och i slutet av året kostar Kustbons nummer 50 pfennig per styck. I början av 1919 när de estniska regeringsorganen i full utsträckning börjat sin verksamhet måste man i en hast också ordna med ett eget penningssystem. Det blir finländarna som till en början får låna ut såväl sedelpressar som benämningarna mark och penni. Ett lösnummer av Kustbon år 1919 kostade sålunda 18 penni och årgången 1920 36 mark. Inflationen försämrar emellertid snabbt den estniska markens köpkraft och priserna stiger kraftigt. Kustbon kostar under åren 1921—22 sålunda 144 estniska mark (Emk) per årgång, 1923 sänks priset till 100 Emk, 1924—25 fördubblas avgiften och blir sålunda 200 Emk, 1926—27 kostar 225 Emk per årgång och 1928 åter 200 Emk eller 2 estniska kronor. Det är nämligen fr. o. m. slutet av 1927 som Estland övergår till guldmyntfoten och systemet med kronor och cent (100 Emk = 1 Ekr = 100 cent). 1929 höjes så Kustbons prenumerationsavgift till 3 Ekr för att året därpå åter sänkas till 2 Ekr och stanna därvid. Kustbon så som de flesta minns den från Estland kostade alltså 2 Ekr per år. För estlandssvensken av i dag kan det synas vara en löjligt liten avgift, men den minnesgode erinrar sig säkert att 2 estniska kronor var en god dagsinkomst för en kontorist eller en arbetare och för en jordbrukare i självhushållningens samhälle var det ofta omöjligt att kunna få fram några kontanter alls.

Även i Sverige har prenumerationsavgifterna varierat något och de har stigit i takt med penningvärdeförsämringen. Första årgångens fyra

nummer kostade 1 kr 50 öre, 1945 års årgång 2 kr 50 öre, årgångarna 1946—50 3 kr, 1951—52 4 kr och fr. o. m. 1953 till dags dato har prenumerationspriset varit 5 kr per år. Antalet prenumeranter är här glädjande nog mer än dubbelt så många som i Estland. Under många år har Svenska Odlingens Vänner i sin årsberättelse redovisat ca 1200 prenumeranter. I Estland skulle en sådan prenumerantstock omedelbart ha gjort Kustbon självförsörjande och dessutom sannolikt möjliggjort ett större format.

Till Kustbons övriga problem sällade sig redan från början bekymmer med tryckerierna. Tryckeripersonalen i Reval var helt okunnig i svenska språket och det var därför inte att undra på att Kustbons spalter bemängdes med irriterande tryckfel. Allvarligt menade inlägg kunde helt förlora sin avsedda verkan. Bl. a. för att råda bot på detta missförhållande tog man i oktober 1921 det djärva steget att förlägga utgivningen av Kustbon till Finland. Till en början trycktes Kustbon som redan framgått i Kristinestad (Tryckeri- & Tidnings A.-B. Tryckeri) och från mars 1922 i Ekenäs (Ekenäs Tryckeri Aktiebolag). Det hela hade säkert varit ett lyckat arrangemang om inte postgången mellan Finland och Estland varit nyckfull. Hellre då tryckfel än gamla nyheter, resonerade man, och i slutet av november 1922 återgick man till det förut anlidade tryckeriet, Paalmans i Reval. Detta tryckeri stod för tryckningen av Kustbon till 1935 med undantag för ena halvåret 1925 då tryckeriet Heltika i Reval anlidades. Från och med 1936 när Svenska Odlingens Vänner övertog utgivandet överfördes Kustbons tryckning till Heisslers tryckeri i Reval, medan det förra tryckeriet alltså till slutet av 1936 tryckte Nya Kustbon. Från andra hälften av 1939 anlidades sedan Kangros tryckeri i Reval och det kan nämnas att detta tryckeri bl. a. hade tillgång till en estlandssvensk sättnare. Naturligtvis sattes all text på dessa små tryckerier för hand.

I Sverige har Kustbons tryckning ombesörjts av två tryckerier: Linkoln Bloms i Stockholm under åren 1944—47 och Härnösands Boktryckeri Aktiebolags tryckeri i Härnösand fr. o. m. september 1947.

I Estland var Kustbons redaktionsadress Riddargatan 3, Reval (Svenska folkskolans lokaler) och distribueringen av tidskriften skedde från grannhuset, Riddargatan 9, där svenska kyrkans allt i allo hr Adam Heldring och hans maka under många år skötte etikettering och buntning. — I Sverige var redaktionens adress under många år Tunnelgatan 23, Stockholm, en adress som de flesta estlandssvenskar säkert har i gott minne från de år då Kommittén för estlandssvenskarna (rågösvenskarna) hade sina expeditiionslokaler där. På Kommittén, populärt kallad Kometen, sköttes till en början också all expedition och distribution av Kustbon tills den senare detaljen övertogs av tryckeriet i Härnösand. Kustbons nuvarande adress, Eknäsvägen 2, Stora Essingen, är dess redaktionssekreterares kamrer Lars Bro-

mans hemmaadress. Han har under alla Kustbons år i Sverige skött dess adressregister, familjenotiser och dess ekonomi.

Fil. lic. Elmar Nyman,
Kustbons redaktör
1950—51; ordförande i
Svenska Odlingens
Vänner 1950—57.

Kustbon har varit oansenlig men den har säkert varit mer efterlängtd och uppskattad av sin läsekrets än många förnäm tidningskollega. Som språkrör för en liten minoritet hade den länge en vida större uppgift än en rent nyhetsförmedlande och dess opinionsbildande förmåga får inte underskattas.

Huset Tunnelgatan 23, Stockholm. Adress för Kommittén för estlandssvenskarna (rågösvenskarna) och för Kustbons redaktion och expedition 1944—55.

Kustbon har också kunnat nå stamfränder både i Sverige och Finland och till en början också vännerna i Gammal-Svenskby. Även i de stora länderna bortom haven har den haft trogna prenumeranter. Tidningar i Sverige och Finland har då och då främjat Kustbons intressen genom att citera den och därigenom gett mångdubbel spridning åt dess innehåll. Den har ofta fått beröm för sin "äkta svenska ton".

Kustbon i Sverige har som vi sett fyllt den dubbla uppgiften att medverka till estlandssvenskarnas anpassning i det nya hemlandet men sam-

En gammal svenska

Sommarbild från Dagö

Gamla Greta sysslar ivrigt
vid den gråa lagårdsknuten.
Hästen står för "såtaslädan"
klar till avfärd på minuten.

Det är så att Greta Thoren
har fått brått på gamla dagar:
ende sonen blivit skadad,
men tro ej att gumman klagar.

Vad som eljes två skall sköta,
det gör Greta nu allena,
ensam är hon mitt i slåttern,
men så rör hon ock på bena.

Hon kan tarva nu ett handtag:
vi far av på lätta släden.
Åka släde mitt i sommarn
hör till slikt folks företräden.

I ett enda huj vi stjalper
upp på lasset hela säten.
Fram med räfsan! Repet över!
Hem till gårds med hela stäten!

Solen skiner, höet doftar,
allt går fort och utan möda.
Förn vi trott är allting bärgat
som var torrt av vallens gröda.

Men på nästa fält, där höet
ligger gulnande på slagen,
rör vi strängarna, som bida
bärgningsväder morgondagen.

Det körs hem i morgon bitti
förrän hin fått på sig skorna.
Greta har nu annat göra:
ta hem kalven, mjölka korna.

"Mike tack ått de som hälft me",
säger hon då jag skall gå.

"Kom näst vår san sondaskveld'n,
san fås el brämmin å!"

Nils Tiberg

Reigi på Dagö 16. 7. 1929.

tidigt försökt att vidmakthålla läsekretsens kunskaper om det gamla hemlandet — en tredje uppgift kan man kanske kalla samlandet av material för kommande generationer.

Kustbons existens har av de ärligen återkommande redaktionella meddelandena att döma alltid hängt på ett hår. Ovisstare än någonsin är dess framtid i detta ögonblick och ändå kan tidskriften f. n. knappast klaga över bristande intresse från läsekretsens sida. Frågan är snarare hur länge det kommer att finnas folk som kan och vill uppoffra en god del av sin fritid för att sköta om tidskriftens utgivning. Den dag Kustbon inte kommer ut har en av de viktigaste förbindelse-länkarna brustit mellan medlemmarna i den grupp som en gång bildade den svenska folkspillran i de forna Östersjöprovinserna.

Folkskollärare Alexander Samberg:

Se, jag gör allting nytt

Julbetraktelse

Men ängeln sade till dem: "Varen icke förskräckta. Se, jag bådard eder en stor glädje, som skall vederfaras allt folket. Ty i dag har en Frälsare blivit född åt eder i Davids stad, och han är Messias, Herren".

Luk. 2:10—11.

Käre vän! Måtte du aldrig förtröttnas!

I kväll når dig Herren Jesu hälsning: "Se, jag gör allting nytt". Upp. 21:5. Vilken underbar hälsning! En hälsning ej begränsad till tid o. rum, en hälsning ej uppstådd och förintad av tidens mäktige, en hälsning ej förjagad av förtryck och våld. "Se, jag gör allting nytt".

Jag, Herren Jesus, öppnar nya vägar till ditt hjärta, och jag, Herren, vill bereda dig en framtid. Ps. 37:37. — Tänk att kunna ha det så! Det kommer icke an på, om du är fattig eller rik, om du är ensam och i trångmål, eller om du har det bra ställt i livet. — Kanske är du en mycket ensam och sorgsen människa. Ett är visst: Herren Jesus älskar dig. Och jag vill säga dig något mycket väsentligt: Herren Jesus vill gripa in i ditt liv och förvandla ditt liv.

Men detta är ju icke ord ur julevangeliets förkunnelse, detta, att Herren Jesus omskapar och förvandlar ett människohjärta (en människas sinnelag). Ock dock — tänk, att det är det. Till gripna och hungrande människohjärtan har julevangeliet ett ärende i dag liksom då, när Herrens ängel stod framför herdarna i nejden utanför Betlehem, och Herrens härlighet kringstrålade dem. Julevangeliets förkunnelse har alltjämt ett ärende till dem, som hungrar och törstar efter rättfärdighet. Hade den icke det, då vore det inget julevangelium. Då vore det icke mera ett budskap om Frälsarens födelse, icke ett budskap om frälsningens underbara nåd. Till de försagda och sörjande går Herrens ängel ännu alltjämt med julevangeliets glada budskap. Och med kraften av sin anda levandegör Herren ännu alltjämt själar, som icke frågat efter honom, efter Frälsaren.

"Varen icke förskräckta. Se, jag bådard eder en stor glädje, som skall vederfaras allt folket", det var så julhälsningen ljöd från himmelen. En stor glädje . . . Omöjligt. Jag en flykting. Jag, som har fått lämna allt. Huru skulle glädien höra samman med mitt liv — säger du måhända. Men det är just detta, den gör. Du har fått lämna, för att du skulle vinna. Vinna — vad? Jo, ett frigjort sinne ifrån det jordiska. En skatt i himmelen

bortom tidens verkligheter. Så är då detta förvisso något att glädjas över. *Loven den Herren*, som allting så härligt bereder. Sv. ps. 13:2. "Och vad hjälper det en människa, om hon vinner hela världen, men förlorar sin själ? Eller vad kan en människa giva till lösen för sin själ?" Matt. 16:26. Bed därför i kväll, att Herren måtte öppna dina ögon, så att du kunde se Guds härlighet. Så att skriftens ord bleve för dig levandegjort på ett nytt sätt.

Jag vet så innerligt väl, var din tanke hör hemma i kväll. — Jag har tyckt mig se dina fotspår i kväll i den nyfallna snön. Du har gått och spejat och sökt. — Tänk, vad det är många i kväll som är ute i samma ärende som du: de söker sitt hem.

Så underligt. I all ensamhet är det dock något förunderligt tryggt över dig. Du är på rätt väg. Alla, som söker sig hem, är på rätt väg. Det finns ingen vilshenhet i livet så stor, att den ej kan rättas till i ett hem.

Och tänk — vad det är många, som är ute i kväll och söker sig i tankarna till sin barndomens helgedom, till julens helgedom, där julevangeliet lästes och julpsalmerna sjöngs, och där julljusen lyste med sin varma fladdrande låga.

Och nu: tänk ändå, — vad du är rik i livet, rik trots allt, rik med alla dina minnen, rik med detta kristna arv, du fått med i livet.

Du behöver icke gå vilse i livet.

Flyktingar och fördrivna ifrån sina hem — och dock på rätt väg i livet — genom Guds underbara nåd.

Men det blev ju icke så vackert och helt, mitt liv, säger du. Visst icke. Men Herren Kristus är densamme. Hebr. 13:8. Han vill börja på nytt med dig. Han vill göra av ditt liv något vackert och helt. Han vill göra det av idel nåd. Och den nåden räcker till för alla. *Guds nåd* har varit stor över oss som folk och som enskilda — trots allt. Må vi besinna detta också nu i signad juletid, när Guds evangelium åter förkunnar: "Varen icke förskräckta. Se, jag bådard eder en stor glädje".

Och nu — medan julljusen tändas och brinner

Svenska Lärarförbundet i Estland 40 år

Folkskollärare Anton Vesterberg

Lärarförbundet konstituerades i Nuckö klockargård den 30 dec. 1918. Närvarande: Johan Nyman, Nikolaus Blees, Alexander Heyman, Anton Vesterberg, Anton Fagerlund, Arvid Nyman och Joel Nyman. Förbundet hade till uppgift att bevaka svenska språkets livsintressen i våra svenskspråkiga skolor, främja lärarnas utbildning och sträva för höjandet av deras ekonomiska ställning, allt enligt § 3 i det första protokollet. Den 14 april följande år antogs förbundets stadgar och verksamheten kunde börja.

Framför sig hade förbundet enorma arbetsuppgifter. Det nyss självständigblivna Estlands skolreform låg i stöpsleven. Ryssarna lämnade efter sig en 3-årig folkskola, som nu i en handvändning skulle byggas ut. Staten öppnade sexklassiga seminarier för utbildning av estniska folkskollärare. Vi svenskar liksom övriga minoriteter var dock fast beslutna, att nu skulle undervisningen i resp. skolor ske på modersmålet. De svenska lärare som fanns att tillgå, hade utbildats vid ryska bildningsanstalter. Ett fåtal hade bevistat kurser i Sverige och Finland, men det fanns också sådana, som knappt varit i tillfälle att ens genomgå en svensk folkskola. Lärarutbildningen diskuterades på ett styrelsemöte den 4 maj 1919. Man beslöt att anmoda Svenska Folkministern Hans Pöhl att hos vederbörande myndighet höra sig för om svenska

lärarkurser ev. kunde anordnas i Finland. Skulle detta visa sig vara omöjligt, ansåg förbundet önskvärt, att lärarna deltog i estniska lärarkurser och att svenska föreläsare då anknöts till dessa. I januari kunde ordföranden Joel Nyman emellertid meddela, att krafter i Sverige var i gång med att anordna pedagogiska sommarkurser i Sverige. Skrivelser om saken hade kommit både från skriftställare Jakob Blees och kyrkoherde David Froste. Ordföranden framhöll, att det var av största betydelse, att estlandssvenska lärare fick lära känna sitt urhem, som de flesta lärt känna endast genom svenska tidningar eller d:o böcker. Vi behövde komma i kontakt med våra stamfränder på andra sidan Östersjön. Isoleringen skulle brytas. Genom framstående rikssvenska kulturpersoners energiska åtgärder kunde tanken redan sommaren 1920 förverkligas. En sexveckors pedagogisk kurs knöts till Uppsala folkskoleseminarium och 16 estlandssvenska lärare och lärarinnor välkomnades varmt av seminariets dåvarande rektor Gideon Danell. Ovärderliga band för det fortsatta kulturarbetet i Estland knöts med prominenta skolmän i Sverige. Tanken på en lantmanna- och folkhögskola som stått på Lärarförbundets önskelista sen den 15 aug. 1919 förverkligades i och med att en till sommarkursen anknuten föreläsare, övningsskollärare Kaleb Andersson, Uppsa-

berättar så, att vi aldrig tvivlar, att vi alltid följer med, att det är så självklart för oss, att ingen gräns skiljer dessa olika världar, verklighetens och fantasiens, åt.

Gudstro och bekännelsekristendom var begrepp, som naturalisterna hade tagit avstånd ifrån. Man kan kanske säga, att inte heller Selma Lagerlöf var bekännare. Men hennes personliga engagemang vid mötet med den naiva och oreflekterade gudshängivenhet, som hon mötte i den katolska södern, är omissskänligt i den skildring av donna Micaelas möte med Kristusbilden, som hon ger i sin roman Antikrists mirakler: "Marken gungar under den, som ser honom första gången. Hans ögon tvinga främlingens knän att böja sig. Utan att man vet det, stamma läpparna: Du, Gud, är Gud. — Runtom tempelväggarna stråla världshändelserna i härliga mosaiktavlor. De endast leda fram till honom. De äro där endast för att säga: All forntid är hans. All nutid tillhör honom. Och likaså all framtid. Livets och dödens hemligheter dväljas inom detta huvud. Där bor den

ande, som leder världens öden. Där strålar den kärlek, som ska föra världen till frälsning." — Den falska Kristusbilden, Antikrist, som hon låter uppträda som en symbol för socialismen, ställer sig till slut också i det godas tjänst.

Mycket av sin berättarteknik och sina motiv har Selma Lagerlöf tillägnat sig utifrån. Men det godhetens evangelium som strömmar igenom hennes berättelser, sagor och legender har sin källa i hennes eget väsen. Denna godhet och hjälpsamhet är inte bara något som hon skriver om. Det är egenskaper, som präglade hennes liv även i yttre måtto. Ända till Svenska gymnasiet i Hapsal i Estland, till den som skriver dessa rader, nådde hennes generositet. Hennes namn har nått alla världens hörn. Hon är den ena av de två svenska kvinnor, som vunnit världsrykte. Den heliga Birgitta är den andra. Båda vandrar i det översinnligas gränsmarker. Men Selma Lagerlöf har också funnit vägar att vandra in i människornas hjärtan.

Deltagare i Lärarförbundets sammankomst på Birkas den 15 och 16 juni 1928: Sittande i första raden fr. v. Hans Pöhl, Reval, Ingeborg Andersson, Stockholm, Ester Adalberth och Emil Adalberth, Birkas, Magda Holtingers, Joel Nyman, Katarina Berggren, Johan Berggren, Ormsö, Andreas Stahl, Reval, Nelly Söderholm, Nuckö, stående i andra raden fr. v. Maria Blees, Reval, Johannes Gjärdman, Nuckö, Agneta Lindström, Ormsö, Maria Appelblom, Rickul, Nikolaus Blees, Reval, Johannes Pöhl, Rågö, Oliver Lövgren, Arvika, H. Fraenke, Birkas, Eduard Tui, Nuckö, Martha Gottkamp, Vippal, tredje raden fr. v. Arvid Nyman, Rickul, Alexander Sedman, Nuckö, Johan Nymann, Nuckö, Carl Blees och Anton Vesterberg, Rickul, Anders Westerblom och Tomas Gjärdström, Ormsö, Herman Söderholm, Rickul, Karl Alun, Sutlep, Alexander Samberg, Nargö, Johannes Dans, Odensholm.

la åtog sig att bli skolans förste rektor. Nästa års pedagogiska sommarkurs förlades till Birkas lantmanna- och folkhögskola. Rektor Kaleb Andersson åtog sig att bli kursledare och att kalla föreläsare från såväl Sverige som Finland. I samma protokoll som kursprogrammet fastställdes står i § 6 följande att läsa: "För att främja våra blivande lärares utbildning gavs i uppdrag åt rektor Kaleb Andersson och folkskollärare Joel Nyman att sätta sig i förbindelse med skolmän i Sverige och Finland med förfrågan huruvida möjligheter förefanns att vid folkskoleseminarier utbilda lärare för estlandssvenska folkskolor. Esterna öppna seminarier med sexårig kurs, och kunde vi ej bjuda våra lärare samma utbildningsmöjligheter äro vi ohjälpligt på efterkälken." I § 12 önskar man sig följande: "Uttalades önskvärdheten av att ifall vi svenskar erhålla egen skolstyrelse, till chef för densamma måtte utses person med pedagogisk fackutbildning. Våra skolor behöva ej endast inspekteras utan fastmer instrueras". Det i § 6 uppsatta målet förverkligades redan hösten 1922, då några ungdomar sökte och vann inträde vid seminarier i Sverige och Finland. Men tanken på en egen svenskspråkig skolstyrelse m. m. förverkligades aldrig. Uppgiften att handha det svenska skolväsendet ålades folksekreteraren N. Blees som vid Bildningsministeriet hade att bevaka den svenska folkminoritetens kulturella intressen. Pedagogiska lärarkurser omväxlande med pedagogiska dagar anordnades även i fortsättningen an-

tingen i Hapsal eller å Birkas. Lärare, som regelbundet bevisat dessa kurser, fick avlägga examina för erhållande av högre kompetens.

En annan fråga av vital betydelse var läroboksfrågan. Egna svenskspråkiga läroböcker saknades och för inköp av läroböcker i Sverige fanns inte pengar. Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet och särskilt dess lokalförening i Stockholm lämnade för inköp av läroböcker en ovärderlig hjälp. För att i någon mån befria ovan nämnda organisation från så pass betungande utgifter beslöts på ett årsmöte att inköpa läroböcker från Finland, där de var avsevärt billigare. I protokollen nämns ofta med tacksamhet Stockholms Lärareförbund som förmedlare av läroböcker till Estlandssvenska Lärarförbundet. Estland var en stat i vardande och skolmyndigheterna var ständigt på jakt efter nya uppslag och nya ideer på undervisningens område. Undervisningsplanen för rikets folkskolor ändrades ofta, och det var ingen lätt uppgift för Lärarförbundet att få fram läroböcker, som motsvarade föreskrivna kurser. Detta ställde stora krav på den enskilde läraren, som på eget bevåg fick komplettera förhandenvärande svenska läroböcker. Läroboksfrågan var och förblev ett ständigt återkommande diskussionsämne.

De tvåspråkiga folkskolorna i kommuner med blandspråkig befolkning utgjorde också ett ständigt återkommande bekymmer. På 1920-talet var skolstyrelsen i Hapsal ytterst svenskfientlig. Den

De gamla och barnen

Några bilder ur livet i ett bondebem

Konstmässigt avrundade berättelser finns i regel inte i de texter som av den estlandssvenska undersökningen i Uppsala har samlats bland de skrivande meddelarna. Hos Kristina Knutas, vår betydelsefullaste sagesman bland svenskbyborna, är sådana texter också sällsynta. Detta är rätt naturligt, eftersom det vanligen har gällt att ge svar på frågor om näringar och vardagsliv. Men då och då bjuder hon på vad hon med ett ryskt ord kallar *ain skask* 'en saga'. Den vi här återge är infogad i sin naturliga omgivning.

Stavningen lär nog gå att förstå för estlandssvenska läsare. Så vitt möjligt ansluter den till riksspråksstavning. Därför får *o* vanligen betyda slutet *o* (som i 'ros', 'trodde'), medan *å* får betyda *å-ljud*. För att slippa oformligheter som *fålk*, *gålv* skrivs dock *o* för *å-ljud* framför konsonantgrupp i dylika ord, likaså i *o* för 'och', medan 'ock, också' skrivs *å*. — Tjockt *l* markeras inte; läsaren vet var det hörs. — I ett ord som *gammeln* 'gamlingen' utgör tjockt *l*+*n* egentligen ett enda ljud, ett "tjockt" *n*. Likaså utgör *-rs-* i ord som *fårsto* 'förstod', *-rt-* i *vårtåa se* "vårdtaga sig", 'passa sig', och *-rd-* i *herd* 'hörde' enhetliga "tjocka" *s-*, *t-* och *d-ljud*. Härvidlag har hänsyn till läslighet och trivsel fått avgöra.

Knutas Kriste var en mästarinna i att ge små levande bilder av livet i de gamla stugorna. Mäniskors sätt att tala, handla och tänka står för läsaren så målande, hennes antydning av hur en åldring naturligt umgås med barnen kan väl sägas mästareligt. Den tid hon här för oss till, kan avse lika väl senare år i byn, före uppbrottet 1929, som tider längre tillbaka. Det är en stund

av fred och stillsam ro, och sådana kan åldringar skapa även mellan ödesdigra händelser och skeden av oro.

Tå gammelfar sattest ner på kanape vär groba de båsa riggen mot varm groba, kåle 'jen tå all 'e fårst fi tit näst se, så var 'e han lih1, som kråka om golve. Långer tije hålt 'n opp se vär gmmas rocken. Om vintern så blåi där holmhäi in-sträidd på golve, o öte he häi hittest där å grevre stickar. Han lih1 hitt ått se stick de gå läik på gmmas rock-siule: tå en satt sticka tit på rock-siule, så turråa 'je, o he var vøl fär båne. Om tå gamma trättast å, o bräut sonder sticka, så birja båne gråt. Mån så to 'ån bara sticka o kasta 'ån längre från se. Båne ferd åuana bait 'ån. Så fi rocken gå e frä, så långer tije som båne kråka ått sticka.

Tätt båne så än gammeln satt vär groba o hav inga arbet milla händre, he fårsto båne så bra: Nö ska ja slipp opp ått fammen! Så gav 'en se på väg tit näst gammeln. Ter gräip 'en mä sin händer in e gammelns bixana o dro opp se de stå. Så sto 'en o knika på på bäina o fräida se, än en skilt bli opttaje ått fammen.

Tå san tom ar så, än gammeln satt å spåla mä båne e fammen, så skinda tom se å tit. Ännan skinda se fär anan, kåle skilt få site närare å gammeln. Så kom 'e mång gånger fere, än dom birja slåas: ånnan vilt site bräiver gammeln, o anan vilt.

— Gammeln ska nö tåla skaskar fere oss! Kåle gammeln, tålaje hånn från han pojke som fi gå seke ått äikja! — Så henvd dom ter på gammeln. Han lill som kom kråkande ive golve, han fi site på fammen, hen sterst fi site längst fram; ånnan fi site bräiver gammeln, o ånnan sto framfere.

försökte på alla sätt trakassera förbundets medlemmar, i synnerhet lärare som tjänstgjorde vid skolor med två undervisningsspråk. Här ett dråpligt exempel till erinran: En ung lärare som deltagit i frihetskriget som löjtnant sökte och valdes till lärare på en tvåspråkig folkskola. Valet stadfästes inte av länets svenskfientliga skolstyrelse. När missförhållandena pågått i nästan ett helt år, och saken påtalats å högsta ort, blev valet stadfäst. Läraren hade under tiden arbetat helt utan lön! Man kan inte annat än beundra dessa osjälviska lärare som frivilligt åtog sig ett så krävande arbete ute i svenskbygdens periferi. De var besjälade av stor idealitet och en okuvlig framåtanda. Trots svårigheter av alla de slag utvecklades den svenskspråkiga skolan i samma takt som den estniska. Höjdpunkten nåddes år 1931 då svenska gymnasiet öppnades i Hapsal. Vägen till akademiska studier för estlandssvensk ungdom låg nu öppen. Det var rörande att se, hur föräldrar i små omständigheter försökte ge sina barn den skolut-

bildning som stod dem till buds. Lärarna arbetade med uppoffrande nit och entusiasmerade de ungdomar som hade talanger att fortsätta sin utbildning.

En gång har Lärarförbundet även engagerat sig politiskt. År 1921 meddelade estniska tidningar, att Lettland gjorde anspråk på Runö. Lärarförbundet tillställde Folkförbundets centralstyrelse en skrivelse med anmodan om att framföra estlandssvenskarnas protest mot ett eventuellt lösräckande av Runö från övrig svenskbygd.

Nu kanske läsaren får den uppfattningen, att Lärarförbundet vill ta åt sig äran för allt som gjorts på det kulturella området. Man får komma ihåg, att Förbundets medlemmar var med även i andra ideella organisationer, främst då i Svenska Odlingens Vänner, som axlade den inte så ringa ekonomiska bördan. Det var ett stort och tacknämligt arbete som dessa ideella föreningar med gemensamma ansträngningar utförde och som trots allt var så välsignelserikt.

En svenskbyfamilj tar avsked från sin gård

— Tåla skaskar! — Så tåla gammeln.

— Ter var äin gångar än far o äin moer vare. Tom hav än lit'n pojke have. Så hav far ått sin pojke såa: Tö får gå utått Holmen de seke ått äikja!

Han pojke bläi fräidlender, än 'en skilt få ri häim. — Han gi ut ått Holmen o gi o gi, o änt hitt 'en inga äikjar. Han var räi trätter, än 'en änt mäijer kont gå. Så gitsa 'jen ut 'e de kråka opp ått äin hälster; så skilt 'en si lamft ut om se, så kanske än en skilt si töjl äikja nåstëll.

Han kråka fixt opp ått hälstra. Hån var bra häu. Som 'en kråka opp — han visst då änt vårtåa se, än hälstra var äit håle gammelt trä o var inhålat — o hörs 'en giord, än 'en änt passa opp fere se, så skrall fot'n onda 'jen, o han blatra å — han fäll in ått hån inhålat hälster-stromma.

Nö satt 'en ter-in. — Han fräista allt mäilet, än 'en skilt kona kråka ut, män hälstra var så häu o fetre skrall bara onda 'jen, o han fäll bara debaks. Kå skilt 'n nö gära? Han ropa o skrija, män tär var ingen som kond her tiöln. Han gräit o han läit, men ingating hölft: han fi site tär-in öte hälster-stromma.

— Kå gits ne bånar, jär 'e bra, tå man sårs falder? — Män kont änt täirs gammeln her tiöln, tå 'en var ut de mäit på Holmen? sa ännan från pojka. — Ja, män han pojka hav inga gammeln.

O så fi han pojke site på ter-in, tätt 'e bläi kvelder. — Nö bläi 'e märft. Änt så 'en mäijer sole skin från åapå inått hån stromma. Nö bläi 'en rädder, o grimt var 'e fere 'jen. Så gräit'n å ter.

Mä äin-gångar herd 'n nåot. Så birja 'en lijas. Så herd 'n än nån tåla.

— Kå ska tätta vara? Ja, kanske tröller! — Så satt 'n så stilla, än dom änt skilt få vita än han satt e stromma.

Män så kampast 'e öte stromma, o så sa dom: Tåssa blijer bra. Hån hers vara tomm inöte, o bra häu jär 'ån. Her-fråm få ve ut tu bra stommel tjöl grin-stamparer. O änt jär 'ån hälder så

iver-måls gro — he gåver tu stommel o äit mått de met grina, som folke hänt ått väderkvene de stampas.

Så birja dom såg fram öta-sija. Tom såga än 'e horra öte hälstra. Så var pojke så rädder, än dom skilt såg bäina å 'en. Han hålt opp se öte hälstra så mike som 'en kont de spenn armsbåana från o de dräa bäina opp. Han var så rädder fere såga.

Tätt dom hav hälstra å-såga, så fäll 'ån om, o onde fallande så kom pojke å utramlande! — Så bläi tom männe räddar o skinda se sätjas på vavern o jag på äikja, än tom fixare skilt gå. Tom gitsa se få si ilakat, får he än dom kerd ut ått Holmen de stiöla ått se äin hälster-stromm de gära ått se grin-stamparer öte väderkvene. — O pojke bläi så glaer o fräidlender, än 'en åter kond gå häim näst sin far o moer.

Översättning — mitt emellan "ordtrogen" och "betydelseåtergivande".

Då gammalfar, farfar el morfar, sattes, dvs satte sig ner på kanapen (soffan) vid "grubban", den ryska sättugnen, eldad från köket, till (att) basa ryggen mot varma grubban, "hvadlik", dvs vem han då all det första fick dit näst sig, så var det den litle, som krakade om (kring på) golvet. Lång tid höll han upp sig vid "gammans" spinnrock, hos mormor vid rocken. Om vintern blev där instrött "holm-hö" på golvet från de långa holmarna i Dnjeprdalen, och uti det höet hittes där också grövre stickor. Den lille hitte åt sig en sticka till att gå och leka på gammans rockhjul: tå han satte stickan dit mot hjulet, så turrade det, och det var väl för barnet, det tyckte ungen om. Om då gamman "tröttades av" och bröt sönder stickan, så började barnet gråta. Men så (fördenskull) tog hon bara stickan och kastade den längre, ett stycke, ifrån sig. Barnet förde ögonen (bak) efter henne, stickan. Så fick rocken gå i fred, medan barnet kravlade efter stickan.

Då barnet såg att gamlen satt vid grubban och inte hade något arbete mellan händerna, det förstod barnet bra: Nu skall jag slippa, få komma upp i famnen! — Så gav han sig på väg dit till gamlen. Där grep han med sina händer i gamlens byxor och drog sig upp till att stå. Så stod han och "knickade på", höll på att knixa på benen och fröjdade sig att han skulle bli upptagen i famnen.

Då sen de andra såg att gamlen satt och "spe-lade", lekte med barnet, minsten, i famnen, så skyndade de sig också dit. Den ene skyndade sig före den andre, (i kampen om) hvilken (som) skulle få sitta närmare av, närmast intill gamlen. Så förekom det många gånger att de började slåss: Den ene ville sitt bredvid gamlen, och den andre ville.

— Gamlen skall nu tala skaskor för oss! Kär-lige gamlen, talen (ett barn kallar alltid en äldre för Ni, det i folkmålen äkta svenska hövlighetspronomen, som i "riksspråket" haft så bedrövliga öden!), berätta den om den där pojken som fick gå (att) söka efter ökarna, hästarna! — Så häng-

de de där på gamlen. Den lille som kom krypande över golvet, han fick sitta på famnen, den störste fick sitta längst ifrån, en fick sitta bredvid gamlen, och en stod framför.

— Berätta sagor! — Så berättade gamlen.

— Det hade en gång varit en far och en mor. De hade haft en liten pojke. Så hade far sagt åt sin pojke: Du får gå ut åt Holmen, ner på holmarna i dalen, och söka efter hästarna!

Pojken blev "fröjdlig", för att han skulle få rida hem. Han gick ner på Holmen och gick och gick, och (dvs men) inte hitte han några hästar. Han var redan trötter, så att han inte mer kunde gå. Så gitsade han ut det, så hittade han på, att kravla upp i en "hälstra", ett pilträ; då skulle han se långt ut om(kring) sig, så kanske han skulle se till, få se, hästarna någonstädes.

Han klättrade snabbt upp i hälstran. Hon var bra hög. Som han kravlade upp — han visste ju inte vårdtaga sig, för att hälstran var ett hårdligt gammalt träd och "inhålot", ihåligt. Och huruledes han gjorde, att han inte passade upp för sig, så skrall foten undan honom, och han blattrade av — han föll ner i den ihåliga hälstertrumman, den trumliknande stammen.

Nu satt han därinne. Han frestade allt möjligt, för att han skulle kunna "kraka" ut, men hälstran var så hög, och fötterna skrall bara undan honom, och han föll bara tillbaks. Hvad skulle han göra? Han ropade och skriade, men där var ingen som kunde höra honom. Han grät och han lät, men ingenting hjälpte: han fick sitta därinne uti hälstertrumman. —

— Hvad gitsa ni barn, är det bra då man så faller? — Men kunde inte deras gamlen höra honom, då han var ute för att meta på Holmen? sa en av pojkarna — Ja, men den pojken hade ingen gamlen. —

Och så fick pojken sitta och sitta därinne, tills det blev kvällen. — Nu blev det mörkt. Inte såg han mera solen skina "från ovanpå", uppifrån ner i den där strumman. Nu blev han rädd, och grymt, otäckt, var det för honom. Så grät han också där.

Med en gång så hörde han något. Så började han lydas, lyss. Då hörde han att någon talade.

— Hvad skall detta vara? Ja, kanske trull! — Så satt han stilla, dvs tyst, så att de inte skulle få veta att han satt i strumman.

Men så kampades, bankades det i strumman, och så sade de: Denna blir bra. Hon hörs vara tom inuti (gammelsvenskan har kort o-ljud i ord som 'tom', *blomm*, ('blomma'), och bra hög är hon. Härifrån, ur denna stam, få vi ut tu bra stummel till grynstampare (att stampa korngryn i, så att skalen avskils). Och inte är hon heller över-måls grov — det blir två strummel och ett mått till att mäta grynen som folken hämta, komma med till väderkvarnen till att stampas.

Så började de såga från utansidan. De sågade så det hurrade i hälstran. Då var pojken så rädd att de skulle såga benen av honom. Han höll upp sig i hälstran så mycket han kunde (genom att)

Farmor och bibeln

*Då mörkret faller,
går gamla farmor vår,
in i sin ensamhet.
Hon tänder ett ljus, så levande på bordet.
Fladdrande faller skenet över en öppen bok.
Trött stöder hon armen mot bordet.
Huvudet vilar i hand, glasögonen blänker.
Och tavlan får färg av kärlek.
En uppslagen bibel, ordet, lättläst och stort
Läst bibeln hon alltid gjort.
Hur kan hon tro, så starkt, på dessa ord.
Hon som lidit så, på denna jord.
I mörkret tar hon av sig,
I tysthet går hon till ro,
men högt hon läser sin kvällsbön.
Kanske, ligger hon vaken,
kanske, somnar hon snart.
Tänkande på bibelorden,
som hon minns så klart.*

Sven-Rälby-Peters.

Estlandssvensk bondgård vid sekelskiftet. Troligen Peters storstuga i Höbring, Rickul, med blivande folksekreteraren Nikolaus Blees längst t. h. Ur Riksföreningens årsbok 1909. Gideon Danells foto 1901.

spänna armbågarna från och dra benen upp. Han var så rädder för sågen.

Då de hade hälstran avsågad, så föll hon om (kull), och under fallandet kom pojken också utramlande, eg: rullade som en boll. — Då blev de männen rädda och skyndade sig sätta sig på vagnen och jaga på ökarna, för att de fixare skulle gå, så de skulle springa fortare. De gissade, trodde sig få se "elakot", den onde, för det att de körde ut på Holmen till att stjälja sig en hästerstrumma att göra åt sig till grynstampare i väderkvarnen. — Och pojken var så gläder och livad, att han åter kunde gå hem till sin far och mor.

Ja, det var *äin skask* från Gammelsvenskby. Har ni hört 'en förr?

Gammelsvänsken

Nargöborna flyttar bort

Det var i juli 1914. Två ålderstigna Nargöbor, Fredrik och Fredrika satt på en bänk under den gamla häggen, som växte på deras hemgårdsplan. Det var ett vackert sommarväder. En stilla, mild, sydlig havsvind gav en smula svalka i värmen. Frid och ro var förhärskande över Stora byn. En beklämmande tystnad rådde i naturen. Det var lugnet före stormen. Ni vet hur det känns ute i havsbandet, innan en storm bryter ut. Naturkrafterna samlar sig så att säga, förrän de släppes lösa.

De två — som nämndes här — var födda på 1850-talet. Fredrik år 1851 och Fredrika 1855. Hela sitt liv hade de levat här på ön, i denna havskommun. Arbetat, strävat och kämpat, men varit lyckliga. En stor barnskara hade de tillsammans uppfostrat — hela 10 stycken. De hade räknat med att en dag få dö här och bli begravda på hemöns kyrkogård. Hade aldrig haft en tanke på att flytta härifrån. Man var ju som fastvuxen med bygden. Varför skulle man flytta bort? Ens hem är ju där, där ens vagga stått.

Nu hade dock ödet, eller rättare sagt, de ryska militärmyndigheterna beslutat annorlunda — tyvärr. Ön skulle evakueras och befolkningen måste flytta bort. Nargö skulle bli fort och kustfästning. Det var ofrånkomligt. Världskriget skulle bryta ut. Ingen makt i världen kunde längre förhindra detta. Man måste acceptera fakta, konstaterade nargöborna.

Hela långa sommaren hade de ryska myndigheterna fört förhandlingar med befolkningen på ön om vart de skulle flytta. Olika orter hade föreslagits, men något positivt resultat hade inte överläggningarna lett till. Slutligen utfärdade den ryska överbefälhavaren över detta kustavsnitt en order, att folket m å s t e lämna ön, och flytta vart de själva ville eller kunde. En sista tidsfrist på ett fåtal dagar gavs i samband med denna befallning, och så var saken klar. — Flytta gärna åt norr, söder, öster eller väster — hade den ryska militären sagt vid förhandlingarnas avbrott. — Vi bryr oss inte längre om vart Ni reser. Huvudsaken är att Ni far så fort det görligt är. Tiden är dyrbar för oss. Ön skall bemannas omedelbart. —

Den senaste tiden hade livet på ön också blivit outhärdligt. Något fiske hade inte i nämnvärd grad längre kunnat bedrivas. De ryska krigsfartygen rörde sig överallt på vattnen runt ön. Stora jättelika kryssare som Slawa, Rosalka m. fl. lågo för ankar nära intill Stora byn. Dagar som nätter försiggick målskjutning med fartygsartilleri. Fönsterrutorna i husen hade sprungit sönder av lufttrycket, förorsakade av skjutningen. Det hade inte heller varit utan risk att göra en resa till Reval. Man var utsatt för olägenheten att bli beskjutet av misstag. Allt mera och större fästningsstyrkor anlände till ön. Det började finnas rysk militär överallt, så man knappast kunde röra sig, utan att stöta på dem. Alla lediga rum i husen var bebodda av ryska officerare. Det sjöd av arbete och bestyr för den ryska militären med att istandsätta ön i försvarsdugligt skick, så fort det

görligt var. Tyskarna, eller den tyska flottan — kunde dyka upp vid horisonten när som helst — resonerades överallt.

Sådan var situationen i stora drag på ön denna dag, då vi finner de två, småpratande och filosoferande med varandra. De blickar ut över havet. Det förefaller som om de väntade att få se ett eller flera fartyg dyka upp därute. Icke ryska fartyg, utan tyska. De drömde om, att måhända skulle tyskarna komma förrän ryssarna anade. Kanske skulle hjälpen komma därifrån och sålunda bidra till, att de inte behövde flytta bort? Men havet låg spegelblankt. Inga främmande fartyg syntes till. Man var besviken och började misströsta över att ett eventuellt under skulle ske i sista ögonblicket.

En känsla av vemod och beklämning smög sig över de två. De fick en känsla och förnimmelse av, att det var deras sista lugna kväll de nu satt här tillsammans, hand i hand, på bänken. Därför var det som h e l g över det hela. Stunden skulle aldrig återkomma för dem. I tysthet och som av en överenskommelse beslöto de, att alltid minnas denna söndagskväll. Minnet härav skulle de ta med sig ut på färden till det okända. Denna minnesstund skulle med all säkerhet giva dem kraft och mod att möta morgondagen med alla dess bekymmer. I ett främmande land skulle man låta tankarna återgå till hembygden, just till denna dag. Till deras avskedsstund från en kär och dyrbar födelsebygd.

Dagen led mot sitt slut och det började skymma. Äldringarna gick in i stugan. Mycket arbete återstod att uträtta. Man måste packa in det som skulle medtagas på resan. Sakerna skulle bäras ner till stranden och stuvas ombord i fiskebåten. Ingen hjälpte dem. Grannarna hade enahanda göromål att syssla med, så var och en fick hjälpa sig själv så gott han kunde eller förmådde. Barren var borta, ute kring världen. I Finland, England, Belgien, Amerika och Australien. Många kära ägodelar var man tvungen att lämna efter sig. Allt kunde inte få plats i fiskebåten. Därtill var den för liten. De ratade, sorterade och diskuterade om vad som skulle medtagas eller bli kvar. Det var ingen lätt uppgift att bryta upp och skingra ett hem, som varit deras sedan de ingått äktenskap i början av 1870-talet. Men det måste ske. Ingen annan utväg stod till buds.

Ett par dagar höll de på med detta arbete, innan det nödvändigaste av husgeråd, kläder, fiskbragder o. s. v. var nerburna till stranden och lastade i båten. För stugan och jorden hade de fått betalt i ryska tsarrubel. Och småningom blev de klara för avfärd.

Den 1 augusti tidigt på morgonen startade man. Sköt båten ut på vattnet och gav sig på väg. Fredrika satte sig vid rodret och Fredrik startade motorn. Passerade med god fart ön på dess västra sida, och rundade nordvästudden. Kursen ställdes därefter på Finland. Dit hade man beslutat att resa. Till Sverige var det så långt, resonerade man. Kanske skulle man senare söka sig längre västerut.

Båda två var glada över, att de för ett år sedan

Vy från Nargö från tiden före första världskriget

köpt sig en fyra hästkrafters motor och låtit inmontera den i fiskebåten. Det kändes tryggare på så sätt. Segel var i allmänhet ingenting att lita på. Blåsten kunde riva seglen i bitar och så var man utan möjligheter att komma fram. Ehuru det blåste en frisk sydlig vind och sjön gick hög, så var ingendera rädd. De var härdade, beprövade skärgårdsbor. Fler än en gång hade de utstått duster med storm och hårt väder, då det gällt att vid plötsligt oväder, fara ut på havet och bärga sina dyrbara och svåranskaffade skötar. Och vad skulle de nu vara ängsliga för? En Högre makt hade ju bestämt det som nu skedde. Bäst att lita på den Högstes beskydd i fortsättningen också.

En sak kunde man dock inte låta bli att göra. Oavbrutet blickade man tillbaka på det som försvann i fjärran. De tårfyllda ögonen riktades gång efter gång mot Nargö. Så länge man såg en skymt av hemön, blickade man ditåt. Men det var ju mänskligt att göra så. Man visste ju inte om man hade några möjligheter att återvända? Framtiden var dold för deras blickar.

Motorn i båten tickade på som ett urverk hela förmiddagen. Den fullgjorde sitt uppdrag perfekt utan att sucka, eller hosta. På eftermiddagen syntes land föröver. Finska skärgården skymtade i fjärran.

De kom lyckligt och utan missöde förbi alla undervattensgrynnor och stenar in i Barösunds skärgård. Där var lugnt och vågfritt vatten. Man fick lä bakom kobbar och skär. De kunde andas ut och känna sig på den säkra sidan. Inga ryska krigsfartyg eller kustbevakningsbåtar hade man sett. Inte heller observerat några minbälten under färden. Det föreföll, som om de ryska myndigheterna givit order om att se mellan fingrarna med flyende Nargöbor. Att inte hindra dem att resa i fred.

De sökte sig till en bebodd holme och gick i land. Försökte att få lots, som skulle visa dem vägen till målet för färden. En ung Ingåpojke följde med dem i detta uppdrag. Tre timmar senare var de framme. De förtöjde båten vid en brygga i Degerby skärgård. Inte så långt från den plats varifrån Fredriks farfar i början av 1800-talet flyttat över till Nargö. Gamlingarnas resa var avslutad. Ett kapitel i deras livsbokföring

Svio - Estonica XIV

År 1931 grundades i Dorpat Svensk-Estniska Samfundet vid Tartu universitet. Enligt § 1 i samfundets stadgar har det till uppgift "att på det filosofiska, historiska, litteraturhistoriska, folkloristiska och arkeologiska området eller inom andra vetenskapsgrenar främja forskning rörande svenska förhållanden eller för Sverige—Estland gemensamma frågor med möjlighet likväl att till behandling upptaga problem även från det övriga nordiska området". Det är en naturlig och vacker tanke att det fjortonde bandet av samfundets sedan 1934 utkommande periodiska publikation Svio-Estonica ägnas en man, som gjort så stora insatser på det område som samfundet valt till sitt arbetsfält. Årets volym av Svio-Estonica är nämligen en festskrift tillägnad professor Birger Nerman på hans 70-årsdag.

Svio-Estonica XIV har denna gång utökat sitt omfång med c:a åttio sidor utöver det vanliga. Talrika vänner och beundrare har sammanslutit sig för att på jubeldagen bringa Birger Nerman sin hyllning. De i volymen ingående studierna har hämtat sitt stoff från de olika forskningsfält som jubilarrens intressen omspannar.

Richard Indreko inleder med en studie över en djurhuvudyxa från Sanda på Gotland. Förf. rör sig alltså på ett område, som är prof. Nermans centrala arbetsfält. Elias Wessén och Per Wieselgren behandlar problem inom den fornisländska filologien och litteraturhistorien. Wessén framför nya, givande synpunkter på ett par ställen i den berömda eddadikten Havamal, och Wieselgren tar ånyo upp till diskussion den sedan årtionden debatterade frågan om den muntliga berättartraditionens betydelse för de isländska sagornas skriftliga utformning.

En mycket stor del av volymens innehåll utgöres av studier i estländsk historia. Jakob Koit skriver om en nyfunnen privilegiebekräftelse för dagösvenskarna från 1572, Evald Blumfeldt behandlar — som alltid mycket initierat — reduktionen på Ösel 1681—1694, och Arnold Soom berättar om fogden och herrgårdsmiljön i Baltikum under 1600-talet. Av särskilt intresse är Gottlieb Neys redogörelse för arkivmaterial i Tyskland som berör Östersjöländernas historia.

Bland övriga bidrag med historisk anknytning kan nämnas Sigurd Erixon, Räddningen av rågöbornas frihetsbrev, Ture Arne, Sven Boelters rysslandsresa samt Carl-Fredrik Palmstierna, En svensk aristokrat bland ståndsbröder i Estland.

Bidrag till folklivsforskningen lämnar Gustav Ränk med en undersökning om estlandssvensk "vassle" och motsvarande maträtter i Sverige och Eerik Laid med en beskrivning av nargöbornas

hörde till det förgångna. Ett nytt började. De svenska Nagöborna hade flyttat bort. Inte bara dessa två, utan också alla de övriga. Flera familjer flyttade till Finland, de övriga till det gamla kära Sverige.

Emil Wickman

Ny ordförande i Kustbostiftelsen

Alltsedan stiftelsen Kustbohemmet bildades år 1946 har f. riksantikvarien Sigurd Curman varit ordförande i dess styrelse. Sedan han anmält att han av åldersskäl icke längre önskade kvarstå i styrelsen, har överstyrelsen inom Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet vid mandattidens slut utsett förutvarande suppleanten teol. dr Robert Murray till ordinarie ledamot av styrelsen. Kustbohemmets styrelse har till ny ordförande efter hr Curman utsett advokaten Lars Östberg.

Vid överflyttningen av den estlandssvenska folkstammen till Sverige under 1940-talets första hälft föddes tanken på ett särskilt ålderdomshem för de estlandssvenska åldringarna. Med känd handlingskraft grep sig genast Sigurd Curman an med att förverkliga denna tanke. Genom sina vidsträckta förbindelser animerade han Svenska Cellulosa AB att skänka en fastighet på Ramsö för ändamålet och under hans ledning ombyggdes befintliga byggnader till ett trevligt och ändamålsenligt pensionärshem. Sigurd Curman har sedan med intresse och omsorg följt verksamheten vid hemmet. Kustbohemmet har under den tid Sigurd Curman varit stiftelsens ordförande genomgått förändringar och ombyggnader för att bereda största möjliga trivsel såväl för personal som pensionärer.

SOV:s Höstsamkväm

Lördagen den 25 oktober hade SOV inbjudit till höstsamkväm i Hushållsskolan Margaretas lokaler vid Adolf Fredriks kyrkogata i Stockholm.

Inledningsvis berörde ordföranden Edvin Lagman estlandssvenskarna i deras förhållande till det nya hemlandet och framhöll vikten av att vi lärde känna Sverige. Medan vi vid tidigare tillfällen fått höra om estlandssvenskar ute i vida världen, fick vi sålunda denna gång stifta bekantskap med svenska landskap genom en film från Skåne och en från Dalarna.

Efter filmföreläsningen serverades kaffe, och Viktor Aman ledde mycket uppskattad allsång till framemot kl. 11, då de till närmare ett hundratal uppgående deltagarna började skingras, nöjda med att ha fått tillbringa några stunder av otvungen samvaro.

strömmings- och skarpsillfiske. Språkliga frågor och ortnamnsproblem behandlas av Andrus Saareste (om svenska lånord i estniskan), Jöran Sahlgren (Alavi, fsv. Aluerui) och Hans Sperber (Hörn och Mörn). En översikt över forskningen rörande Tallinns medeltida kyrkobyggnadskonst lämnas av Linda Paulson. Volymen avslutas med minnesord över de båda estlandsvännerna Gideon Danell (av P. Wieselgren) och Adolf Schüek (av S. Curman).

Som synes är Svio-Estonica XIV en förnämlig volym med ett innehåll, som är av det allra största intresse även för estlandssvenskarna.

Edvin Lagman.

Hjalmar Björkvall

In memoriam

Den 17 okt. avled i Mariehamn på Åland folkskolinspektören Hjalmar Björkvall. Han var född den 2 jan. 1878 på Brändö, Åland och var således vid sitt fränfalle 80 år.

Med Hjalmar Björkvall har en känd finlandssvensk pedagog gått ur tiden, en pedagog, som också gjort oss f d estlandssvenskar många tjänster.

Här några data ur denne

mästermans liv:

Efter avlagd folkskolläraexamen år 1900 i Nykarleby avlade Björkvall högre pedagogiska examina 1910 och 1924 samt därefter akademisk examen i nordisk filologi och Finlands historia år 1931, vilket gav honom behörighet till folkskoleinspektörsbefattning.

Närmare ett halvsekel tjänstgjorde han som folkskollärare först vid Fiskars bruk 1900—1911 och sedan som överlärare vid folkskoleseminariets övningsskola i Nykarleby åren 1911—1944. Härefter tillträdde han folkskolinspektörsbefattningen på Åland från vilken tjänst han avgick med pension vid fyllda 70 (!) år. Tack vare sin vitalitet och stora sakkunnighet fick han därefter kvarstå som inspektör för Mariehamns folkskola till sin död.

Med brinnande intresse har Björkvall allt sedan ungdomen gått in för kallet och den pedagogiska vetenskapen. Tack vare en sällsynt begåvning och en aldrig sinande läslust var hans kunskaper synnerligen gedigna. Det inte Björkvall visste i skolfrågor var ej värt att veta. Men eldsjälens i honom drev honom ständigt vidare. Endast det bästa var gott nog. Det blev studieresor till de flesta europeiska länder — dessutom till Turkiet, Syrien, Palestina, Egypten och Tunisien och så sent som år 1953 blev Björkvall tillsammans med en s k kulturdelegation inbjuden till Usbekistan (SSSR). Det behöver knappast framhållas, att han var en anlitad och uppskattad talare i skolfrågor. Sommaren 1935 (?) medverkade Björkvall och G. Sjöholm vid en lärarkurs på Ormsö. Det gällde arbetsskolidén m. m. För sin pedagogiska verksamhet tilldelades han år 1948 av Finlands regering titeln skolråd.

Vid sidan om den pedagogiska verksamheten kom dessutom kyrkliga och kommunala uppdrag, journalistik m. m.

Björkvall besökte flera gånger Estland och dess svenskbygder och intresserade sig varmt för våra kultursträvanden. Men så hade också nio estlsv. lärare fått sin praktiska utbildning vid den övningsskola, som han förestod i 33 år.

Jag minns honom som den borne pedagogen med de gedigna kunskaperna och den goda disciplinen. Den något sträva humorn och glimten i ögat uppskattades av alla. Men främst av allt

Nucköbo dödad i bilolycka

Vid en halkolycka i Huddinge dödades den 29 november 29-åriga Voldemar Mitman och skadades svårt hans hustru Karolina Mitman. Mitman kom i sin skåpbil på väg mot Stockholm. I en svag kurva förlorade han på grund av halka herraväldet över vagnen som kanade rakt in under en mötande grusbil. Mitmans bil kilade sig in under den tunga lastbilen och föraren klämdes fast så att man måste svetsa honom loss. Han fördes i ambulans till Södersjukhuset, men livet stod ej att rädda.

Fru Mitman fick båda benen avslagna och ådrog sig dessutom svåra bäckenbensskador och skärsår.

Voldemar Mitman, som är bördig från Nuckö, var bosatt i Huddinge och anställd hos Speceristernas charkuteri i Stockholm. Han efterlämnar två barn, sex och tre år gamla.

Leopold Isberg död

Leopold Isberg avled hastigt den 24 juni i Stockholm. Han var vid sin bortgång 36 år gammal och borde mänskligt sett ha haft framtiden framför sig.

Den bortgångne var född i Klottorp. Han avlade studentexamen vid Svenska privatgymnasiet i Hapsal. Under de svåra krigsåren hade han hand om gårdens skötsel hemma i byn, där han var en god och hjälpsam granne. Som så många andra måste han sedan fly undan mobiliseringen och kriget. Här i Sverige arbetade han en lång följd av år på bokförlaget Esselte, där han trivdes med sina arbetskamrater och sitt arbete.

Leopold Isberg var en god kamrat fast han föredrog att leva tillbakadraget. Han undvek i allmänhet officiella tillställningar. Han var rättfram till sitt väsen, och han ägde en stilla humor. Hans skolkamrater från tiden i Hapsal och hans vänner och grannar från Klottorp bevarar ett ljusst och tacksamt minne av Leo.

Frid över hans minne. *Elmar Granberg.*

Estlandssvenska möten

I Betesdakyrkan

Lördagen den 10 januari 1959 kl. 5.30 e. m.
SAMKVÄM MED KAFFESERVERING

Söndagen den 11 januari 1959, kl. 3 e. m.

ALLMÄNT MÖTE

Vid båda mötena talar Pastor Arthur Johansson.

Alla hjärtligt välkomna.

Kustbons utgivare och redaktion be att få tacka sina läsare och medarbetare för det välvilliga intresse för tidningen, som möjliggjort utgivandet även av den 15:de årgången i Sverige samt tillönska alla en

GOD JUL

och ett

GOTT NYTT ÅR

känner jag djup tacksamhet för den goda handledning jag fick i alla de praktiska frågor som rör det dagliga skolarbetet.

Tack, Hjalmar Björkvall! Din långa arbetsdag är slut, men Din svenska kulturgärning skall leva!

"Aldrig ha åländska kvinnor och män svikit sin stam och dess ära" —

Njut den eviga vilan! *Carl Blees.*

FAMILJENYTT

Födda

Lars Göran född den 4 juni 1958 i Stockholm, son till Elna, född Appelblom o. Richard Aman.

Sören Harald född den 18 januari 1958 i Uppsala, son till Ingegerd, född Johansson o. Harald Westerman.

En dotter, Maud och Edvard Peedu, född Norén, Mörby BB den 8 nov. 1958.

Döda

Fröken Mina Bergkvist, född den 9 april 1880 i Rickul, avled den 28 oktober 1958 i Stockholm.

Fru Rosalie Brus, född den 20 april 1893 Odensholm avled den 2 dec. 1958 i Figeholm.

Änkefru Maria Hamberg, född Grönman den 30 juli 1878 på Ormsö, avled den 7 april 1958 i Stockholm.

Johannes Kantberg, född den 25 januari 1885 i Vippal, avled den 15 oktober 1957 i Stockholm.

Fredrik Kiritse, född den 2 februari 1891 på Rågö, avled våren 1958.

Tomas Kornblom avled den 25 augusti 1958 på Ormsö i en ålder av 83 år.

Viktor Luther, född den 29 december 1879 på Nargö, avled den 12 mars 1958 på Gräddö.

Änkefru Edla Marks, född den 21 augusti 1880 Odensholm, avled den 24 november 1958 i Nacka.

Valdemar Georg Mitman, född den 28 februari 1929 på Nuckö, avled den 29 november 1958 i Stockholm.

Min älskade Make
Vår käre Far, Farfar och Morfar

Herman Ekman

Född den 29 mars 1897 i Rickul
Död den 30 maj 1958 i Eskilstuna

Djupt sörjd och saknad av

ELFRIDE

Barn, barnbarn, syster
samt släkt och vänner.

Vi delat sjukdom sorg och strid
Vi delat kärlek hopp och frid
Snart få vi dela samma grav
den enda tröst som jag har kvar

Vår kära

Rosalie Brus

Född den 20 april 1893
Död den 2 december 1958
Djupt sörjd och saknad

JULIUS BRUS

Dotter

Släkt och vänner

Jorden är ej det land där Du skall bo
Ljuvligt en annan strand vinkar till ro
Gammal och ung skall där
Finna vad lovat är
Hemma hos Herren kär
Saliga ro.

Vår kära lilla Mor
Farmor och Mormor

Edla Marks

* 21 augusti 1880

har i dag efter ett tåligt buret lidande in-
somnat i tro på sin Frälsare. Djupt sörjd
och saknad av oss, släkt och vänner.

Nacka den 24 november 1958.

BARNEN

Barnbarn och Barnbarnsbarn

Tack min Gud för vad som varit.
Tack för allt vad Du beskär.
Tack för tiderna som varit.
Tack för stund som inne är.

Min älskade Make
vår käre Fader
Farfar och Morfar

Lars Städ

född den 5/7 1893
har idag lämnat oss, övrig släkt och
vänner i djupaste sorg och saknad.
Lidingö den 16 nov. 1958

KATARINA

Barn och Barnbarn

Här skiljas vi ifrån varann
Det gör oss sorg och kval.
Men snart vi mötas få igen
i himlens ljusa sal.

Änkefru Katarina Pihl, född Nyblom den 14 augusti
1872, på Ormsö, avled i maj 1958 på Österunda äldre-
domshem, Brunsta.

Hans Rosenblad, född den 16 augusti 1879 på Ormsö,
avled den 4 april 1958 Öster Lövsta äldre-
domshem, Skärplinge.

Änkefru Eva Smens, född Vesterbom den 2 nov. 1873
i Rickul, avled den 11 augusti 1958 på Lidingö.

Lars Städ, född den 5 juli 1893 på Orusö, avled den 16
november 1958 på Lidingö.

Tomas Vaksam, född den 14 juni 1882 på Ormsö, avled
den 14 juli 1958 i Stockholm.

Vår kära Faster

Mina Bergkvist

Född den 9 april 1880 i Rickul
insomnade lugnt och stilla
den 28 oktober 1958 i Stockholm.

O, jag vet ett land där Herren Gud
Har berett en stad åt sina kära
Och ibland han sänder dödens bud
För att hem de trötta barnen bära.
Ingen nöd bliver där,
Ingen sorg skall hjärtat bränna,
Inga tårar mer i himlens land
Nej, vi skola där blott glädje känna.

FAMILJENYTT

Bemärkelsedagar

85 år.

Vikman, Kersti, f. Pelmas, den 7 januari 1874, Rickul
Granberg, Anna, f. den 19 januari 1874, Nuckö
Laurin, Anna Emilie, f. den 22 januari 1874, Reval
Heldring, Johan, f. den 29 januari 1874, Nuckö
Kyrkslätt, Maria, f. Lindström, den 1 februari 1874, Ormsö
Nilsson, Mari, f. Fagerlund, den 22 februari 1874, Rickul
Enkvist, Katarina, f. Rosenblad, den 5 mars 1874, Ormsö
Appelblom, Katarina, f. Svärd, den 8 mars 1874, Ormsö
Nordgren, Johan, f. den 10 mars 1874, Runö

80 år.

Åkerman, Katarina, f. Valberg, den 7 januari 1879, Ormsö
Vidgren, Lars, f. den 10 januari 1879, Ormsö
Sjöman, Gertrud, f. Alström, den 15 januari 1879, Ormsö
Hedenström, Maria, f. Murman, den 2 februari 1879, Ormsö
Freiman, Rosalie Elisabet, f. Freiman, den 5 februari 1879,
Reval
Björk, Arvid, f. den 20 februari 1879, Runö
Klement, Maria, f. Österlin, den 27 februari 1879, Rågö
Ruderström, Johannes, f. den 1 mars 1879, Vippal.
Söderman, Alexander, f. den 2 mars 1879, Vippal.
Wilhelmsson, Konstantin, f. den 2 mars 1879, Baltischport
Massalin, Maria, f. Björkman, den 20 mars 1879, Ormsö
Westerström, Gertrud, f. Alström, den 24 mars 1879,
Ormsö

75 år.

Kolmakov, Leontine, f. Krem, den 5 januari 1884, Reval
Järnström, Johan, f. den 12 januari 1884, Ormsö
Selin, August, f. den 14 januari 1884, Ormsö
Stahl, Ester Elvine, f. Engman, den 28 januari 1884, Rickul
Kreitsveg, Lisette, f. Pella, den 16 februari 1884, Korkis
Grönberg, Elisabet, f. Timmerman, den 17 februari 1884,
Kors
Grundsten, Maria, f. Alström, den 27 februari 1884, Ormsö
Adelman, Mina, f. Mählberg, den 1 mars 1884, Rickul
Lilja, Agneta, f. den 7 mars 1884, Ormsö
Ullisgård, Maria, f. Bullars, den 17 mars 1884, Runö
Alkvist, Agneta, f. Alkvist, den 20 mars 1884, Ormsö
Alkvist, Agneta, f. den 22 mars 1884, Ormsö
Nyblom, Lars, f. den 31 mars 1884, Ormsö

70 år.

Berg, Oskar, f. den 8 januari 1889, Nargö
Vikman, Johannes, f. den 24 januari 1889, Nuckö
Hammerman, Agneta, f. Hörnström, den 27 januari 1889,
Ormsö
Schönberg, Alide, f. Dans, den 31 januari 1889, Rickul
Markus, Lukina Lovisa, f. Rosen den 6 februari 1889,
Nargö
Dreijer, Henrik Adolf, f. den 7 februari 1889, Runö
Blomman, Katarina, f. Vidgren, den 12 februari 1889,
Ormsö
Hacker, Ottilia, f. Berg, den 12 februari 1889, Reval
Grenman, Alexander, f. den 19 februari 1889, Nuckö
Reets, Gustav, f. den 21 februari 1889, Nuckö

Timmerman, Rudolf, f. den 6 mars 1889, Nuckö
Küün, Klara Maria, f. den 14 mars 1889, Nargö
Sekobon, Maria, f. Freiman, den 20 mars 1889, Nuckö

60 år.

Samberg, Alexander, f. den 1 januari 1899, Korkis
Brun, Karl, f. den 4 januari 1899, Nuckö
Mattson, Helmi, f. Eisenberg, den 5 januari 1899, Hapsal
Blomman, Tomas, f. den 6 januari 1899, Ormsö
Österdahl, Maria, f. den 6 januari 1899, Rågö
Nee, Johannes, f. den 9 januari 1899, Ormsö
Nyman, Ida, f. den 12 januari 1899, Rågö
Lindström, Thomas, f. den 17 januari 1899, Vippal
Murman, Anders, f. den 17 januari 1899, Ormsö
Engman, Elvine Helene, f. Raudsepp, den 18 januari 1899,
Reval
Nyman, Joel, f. den 19 januari 1899, Nuckö
Vaksam, Johan, f. den 30 januari 1899, Ormsö
Heldring, Alma, f. Paavel, den 2 februari 1899, Saue
Koinberg, Lena f. Kivimaker, den 11 februari 1899, Nuckö
Mihkelson, Edvard, f. den 17 februari 1899, Nuckö
Blomman, Mina, f. Vidgren, den 20 februari 1899, Ormsö
Klingberg, Hilda f. Stavas, den 20 februari 1899, Odins-
holm
Vinter, Elvine f. Klamman, den 23 februari 1899, Korkis
Bergström, Maria f. Söderkvist, den 2 mars 1899, Ormsö
Sündma, Helme f. Plaas, den 3 mars 1899, Nuckö
Alberg, Anders, f. den 9 mars 1899, Ormsö
Kägi, Eduard, f. den 23 mars 1899, Reval

50 år.

Laurfeldt, Hermine f. Läck, den 1 januari 1909, Dagö
Kadanik, Irene f. Stubender, den 4 januari 1909, Nuckö
Aman, Maria f. Koinberg, den 5 januari 1909, Nuckö
Gjårdman, Irene Margareta f. Sedman, den 5 januari 1909,
Nuckö
Lindén, Alice Louise Vilhelmina f. Vikman, den 9 jan.
1909, Reval
Palmkron, Edvin Alfred, f. den 13 januari 1909, Vippal
Kask, Agneta f. Grundström, den 14 januari 1909, Ormsö
Bergström, Katarina f. Bergström, den 23 januari 1909,
Ormsö
Sandell, Agneta f. Nee, den 28 januari 1909, Ormsö
Vesterbusch, Paul Rudolf f. den 10 februari 1909, Hapsal
Sammel, Valter, f. den 18 februari 1909, Reval
Majlund, Isak, f. den 19 februari 1909, Runö
Maddison, Ilse Sigrid f. Ahluhn den 19 februari 1909, Reval
Roos, Elsa Alfrida f. Matsson, den 21 februari 1909, Nargö
Tomingas, Leida f. den 21 februari 1909, Reval
Österman, Lovisa Magdalena f. Lorentz den 24 februari
1909, Runö
Heyman, Sofia f. Brunberg den 27 februari 1909, Rickul
Anderssin, Agneta f. Pihl, den 3 mars 1909, Ormsö
Söödor, Karl Herbert, f. den 11 mars 1909, Reval
Mathiesen, Elfrida f. Ribon, den 12 mars 1909, Nuckö
Lilja, Agneta, f. Alström den 15 mars 1909, Ormsö
Viktorsson, Rosalie f. Stahl den 15 mars 1909, Rickul
Hamberg, Johan f. den 17 mars 1909, Ormsö
Alström, Anders f. den 22 mars 1909, Ormsö